

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра правознавства

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____
(підпис)

Г. В. Лаврик
(ініціали, прізвище)

«__» _____ 2020 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ»**

*спеціальності 081 «Право»
освітня програма «Право»*

Виконавець роботи: **Богомаз Анастасія Андріївна**

(підпис, дата)

Науковий керівник: **Білокін Руслан Михайлович**

(підпис, дата)

Рецензент: **к.ю.н, доцент Лемешко Олександр Миколайович**

(прізвище, ім'я, по батькові)

Полтава 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ «ПІДОЗРИ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	8
1.1 Історія виникнення та розвиток інституту «підозри»	8
1.2 Поняття повідомлення про підозру	18
РОЗДІЛ 2. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЯК ОДНА З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	29
2.1 Процесуальний порядок, підстави та процедура вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення	29
2.2 Зміна підозри, оскарження повідомлення про підозру та правові наслідки порушення процедури повідомлення по підозру	49
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ОКРЕМІЙ КАТЕГОРІЇ ОСІБ	69
3.1 Повідомлення про підозру спецсуб'єктам, визначеним Кримінальним процесуальним кодексом України: порядок та підстави вручення	69
3.2 Судова практика оскарження повідомлення про підозру сільським головою, народним депутатом України та суддею	93
ВИСНОВКИ	101
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: процес доказування у кримінальному провадженні здійснюється для того, щоб процесуально спростувати чи підтвердити причетність особи до конкретного кримінального правопорушення та забезпечити притягнення її до відповідальності, яка бере свій початок з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Повідомлення особі про підозру відіграє важливу роль серед етапів досудового розслідування оскільки є початком притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Порушення органами досудового розслідування і прокурором процесуальної форми, визначеної кримінальним процесуальним законом під час процедури повідомлення особі про підозру з підстав, визначених частиною 1 статті 276 Кримінального процесуального кодексу, ставлять під сумнів загальний результат під час досягнення завдань кримінального провадження.

Питання повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення було предметом дослідження серед таких науковців: Ю. І. Азарова, Ю. П. Аленіна, С. А. Альперта, О. М. Бандурки, О. В. Бауліна, П. Д. Біленчука, А. Г. Гаркуші, В. І. Галагана, Л. М. Лобойка, О. В. Капліної, Л. М. Карнєєвої, В. Т. Маляренка, І. Є. Марочкіна, А. В. Молдована, Р. Д. Рахунова, Д. О. Савицького, З. Д. Смітєнко, С. С. Чернявського, В. П. Шибіки та інших.

Зусилля науковців дають можливість ознайомитися з історією виникнення поняття «підозра». Їхні точки зору з приводу визначення поняття «повідомлення про підозру» дозволяють провести аналіз і надати своє визначення цьому поняттю, а наукові праці сприяють удосконаленню процедурних моментів, які на законодавчому рівні закріплені не досконало.

В першу чергу, це має відношення до випадків «зміни» підозри і особливостей процесу повідомлення про підозру окремій категорії осіб.

Мета і завдання дослідження: основною метою магістерської роботи є вивчення правової природи повідомлення про підозру, аналіз положень теоретичного й практичного характеру, пов'язаних із повідомленням особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Вказана мета формулює головні завдання дослідження:

- розкрити зміст поняття «підозра»;
- надати визначення «повідомлення про підозру»;
- визначити процесуальний порядок вручення повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення;
- розглянути підстави повідомлення про нову підозру;
- проаналізувати випадки зміни раніше повідомленої підозри та можливість оскарження повідомлення про підозру;
- з'ясувати особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб;
- проаналізувати судову практику в частині оскарження повідомлення про підозру.

Об'єктом дослідження є коло суспільних відносин, які виникають і розвиваються під час повідомлення особі про підозру у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Методи дослідження: обрані з урахуванням завдань, мети дослідження, а також об'єкта і предмета магістерської роботи. У ході дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи: історичний метод використано для вивчення історії виникнення і розвитку інституту «підозри»; догматичний метод застосовано для визначення понять «повідомлення особі про підозру», розгляду окремих норм чинного законодавства України, обґрунтування висновків та пропозицій за темою дослідження; дедуктивний

метод було використано для з'ясування конкретних явищ і процесів, виходячи із загальних норм правового регулювання; системний метод дав змогу систематизувати підстави вручення повідомлення про підозру, підстави зміни повідомлення про підозру та випадки оскарження повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; порівняльний метод – процедура вручення повідомлення про підозру в загальному порядку і спеціальна процедура, що стосується вручення підозри окремій категорії осіб; формально-логічний метод використано для визначення поняття «повідомлення про підозру»; аналіз і синтез – при опрацюванні низки рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо порушення прав людини під час кримінальних проваджень, а також опрацювання судової практики відносно оскарження повідомлення про підозру; статистичний метод для визначення кількості поданих до суду клопотань про застосування запобіжних заходів, кількості звернень до ЄСПЛ з метою відновлення своїх порушених прав під час кримінальних проваджень.

Наукова новизна одержаних результатів характеризується комплексним дослідженням, у якому здійснено аналіз повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Виконавцем магістерської роботи зроблено власні висновки щодо процедури повідомлення про підозру. Так, в результаті дослідження виконавцем магістерської роботи запропоновано:

– визначення поняття «повідомлення про підозру»: повідомлення про підозру є першим етапом державного обвинувачення, на якому сторона обвинувачення офіційно формулює свою позицію, викладає зміст підозри про вчинення кримінального правопорушення щодо конкретної особи, здійснює правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті або частини статті законодавства України, пов'язаного з кримінальною відповідальністю, подає стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначенням часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих

обставин, відомих на момент повідомлення про підозру, вказує права підозрюваного;

– розмежування понять «нова підозра» та «зміна підозри». Різниця між визначеннями полягає лише у тому, що «зміна раніше повідомленої» має місце тільки при наявності попередньої підозри і в разі виникнення потреби її зміни, а «нова підозра» з'являється лише у разі, коли за окремим фактом особі ще не було повідомлено про підозру взагалі;

В подальшому свого розвитку досягли:

– поділ підстав для повідомлення про підозру на дві групи: формальні та юридичні. До формальних підстав повідомлення про підозру віднесено такі, які передбачені пунктом 1 та 2 частини 1 статті 276 Кримінального процесуального кодексу України і вони є другорядними, а юридичні підстави є прямими і передбачені пунктом 3 частини 1 статті 276 Кримінального процесуального кодексу України;

– ознаки, які характеризують повідомлення про підозру. Зокрема, об'єктивність викладення фактичних даних, логічність, законність, обґрунтованість, вмотивованість, юридична чіткість формулювання підозри;

– висвітлення найпоширеніших порушень, які стали підставами для оскарження процедури повідомлення про підозру у кримінальному провадженні: повідомлення про підозру здійснювалось до внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Сюди слід віднести недотримання, передбаченого законом порядку вручення повідомлення про підозру, порушення вимог відносно особливостей повідомлення про підозру окремій категорії осіб, що визначаються главою 37 Кримінального процесуального кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів, що викладені у роботі, виражено у вигляді положень, висновків і пропозицій, що отримали наступне значення:

– дослідження питань, пов'язаних з визначенням суті «підозри» та підстав для її повідомлення, стало підґрунтям для подальшого вивчення проблеми притягнення особи до кримінальної відповідальності;

– у навчальному процесі практичне значення знайшло своє вираження в ході викладання студентам дисциплін, пов'язаних із порушенням прав людини під час досудового розслідування;

– при внесенні змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України.

Особистий внесок автора магістерської роботи полягає в тому, що наукова робота є самостійним, логічним дослідженням актуальної науково-практичної проблеми, що містить обґрунтовані наукові висновки теоретичного та практичного характеру.

Структура: магістерська робота складається зі вступу, що містить мету дослідження, предмет, об'єкт і завдання, трьох розділів та висновків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ «ПІДОЗРИ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

1.1 Історія виникнення та розвиток інституту «підозри»

Кримінальне процесуальне законодавство має істотне значення для забезпечення принципу верховенства права у суспільстві, адже ті особи, які порушили закон, повинні нести відповідальність на підставі і в порядку, визначеному нормами чинного законодавства. Водночас, закон має регулювати процес, з урахуванням якого здійснюється правосуддя. Цей процес потребує чіткого формулювання, та вираження в ньому належної поваги до прав людини і основоположних свобод усіх учасників процесу. Становище осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, є складним, оскільки система правосуддя не завжди дотримується принципу «презумпції невинуватості» [36, с. 207].

Реформування системи кримінальної юстиції є одним з визначальних кроків на шляху України до впровадження світових стандартів забезпечення прав людини. Як слушно зауважує Д.П. Письменний, саме кримінальне процесуальне законодавство устанавлює рівновагу між правами й свободами особи та обов'язком держави боротися зі злочинністю [46, с. 383].

Значна частина недотримання прав людини допускається на етапі підозри, що пов'язано з недостатнім нормативним регулюванням процесуальної діяльності. Правовий статус особи, підозрюваної у вчиненні злочину, завжди вважався «наріжним каменем» кримінального процесу та потребує пильної уваги з боку законодавця. Повідомлення особі про підозру посідає чільне місце серед етапів досудового розслідування, оскільки воно є першим кроком у притягненні особи до кримінальної відповідальності й окреслює подальший напрямок кримінального провадження [91, с.28].

Порушення органами досудового розслідування й прокурором процесуальної форми, визначеної частиною 1 статті 276 КПК, є причиною виникнення протизаконного і безпідставного обмеження прав учасників кримінального провадження, а потім ставлять під сумнів можливість досягнення завдань кримінального провадження. Дане питання було предметом дослідження у багатьох наукових працях наступних науковців: Ю. І. Азарова, С. А. Альперта, О. М. Бандурки, О. В. Бауліна, В. Д. Берназа, А. Г. Гаркуші, В. І. Галагана, Ю. І. Грошевого, В. П. Даневського, М. В. Джиги, В. В. Долежана, А. Я. Дубинського, М. В. Жогіна, Л. М. Лобойка, О. В. Капліної, Л. М. Карнєєвої, В. Т. Маляренка, І. Є. Марочкина, А. В. Молдована, О. Р. Михайленка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Р. Д. Савицького, З. Д. Смітєнко, М. С. Строговича, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Р. Р. Трагнюка, С. С. Чернявського, В. П. Шибіки, Л. Д. Удалової, Ф. Н. Фактулінна тощо [91, с. 5].

Вивчення поняття «повідомлення про підозру» на різних історичних етапах становлення і розвитку еволюції кримінального процесуального законодавства дає змогу виділити декілька етапів. Перший етап формування інституту повідомлення про підозру пов'язаний із становленням державності, зокрема, починаючи із заснування Київської Русі, де переважало усне звичаєве право, та закінчуючи 30-ми роками XII століття, коли Київська Русь вступила у період феодалної роздробленості на її території утворилося півтора десятка відносно самостійних князівств: Київське, Чернігівське, Переяславське, Волинське, Галицьке та інші. З часом звичаєве право отримало своє законодавче закріплення у першому нормативному акті, який визначив порядок провадження окремих дій владними органами з метою встановлення істини. Цим актом стала «Руська Правда», що складалася з трьох редакцій: Короткої Правди, Просторової Правди і Скороченої Правди [94, с. 346].

У першій половині XVII століття утворилася нова система джерел права, що зумовлювалось входженням значної частини території нинішньої

України до складу Польського королівства і Великого князівства Литовського. Цей період пов'язаний з початком другого етапу становлення інституту повідомлення про підозру. Серед пам'яток права особливе значення мали Литовські Статути, в яких відобразилася правова свідомість тогочасного суспільства. До XIV століття судова влада та процесуальне право Великого князівства Литовського розвивалися подібно до Київської Русі. Багато місцевих звичаїв, зокрема, й процесуального характеру, увійшли до складу Литовського Статуту і набули сили «писаного права». Як зазначав О. Кістяківський: «...Литовський Статут був основним законом малоросійського народу як під час польського панування, так і після приєднання Малоросії до Росії» [22, с. 62].

За Литовським Статутом, як і за «Руською Правдою», потерпілому відводилась значна роль у встановленні особи злочинця, повідомленні останньому про підозру, збиранні доказів. Однак, на відміну від «Руської Правди», в Литовському Статуті з'являються й інші учасники процесу у вигляді посадових осіб, а згодом і судових органів, безпосереднім обов'язком яких є проведення досудового розслідування. В цей же час, виникло поняття «пізнаного» (підозрюваного), який мав право захищатися й доводити свою правоту, що також вказує на появу характерної ознаки кримінального процесу – «змагальності сторін» [72, с. 126]. До другого періоду становлення інституту повідомлення про підозру доцільно віднести й своєрідне судочинство Запорізької Січі – військово-політичної організації українського козацтва, яка утворилася внаслідок стихійної колонізації земель Середнього і Нижнього Подніпров'я в середині XVI століття. У роботах дослідників історії українського козацтва доведено, що Запорізька Січ була основою української національної держави, продовженням національної традиції українського народу [45, с. 7].

В часи, коли українські землі перебували під владою Литви й Польщі, на території країни діяла система різних судових органів, які спиралися на відповідні законодавчі акти і використовували норми звичаєвого права та, як

наслідок, посилалися на змагальний процес під час реалізації судочинства, в тому числі й при повідомленні про підозру. При вчиненні більш тяжких злочинів у так званому «кримінальному процесі» простежувалися риси розшукового процесу. Литовські статuti описували випадки, коли судові органи мали в обов'язковому порядку провадити слідство, повідомляти про підозру й притягати до відповідальності осіб без заяви потерпілого. Якщо особа обвинувачувалася, для прикладу, у крадіжці, то до неї не могли застосовувати тортури, метою яких було отримання від обвинуваченого особистого зізнання, якому надавалося вагоме значення серед представлених доказів [24, с. 124]. Науковець А.Ф. Коні зазначав, що: «...невисокий освітній рівень поліцейських чиновників, панування інквізиційного процесу, що наділяв поліцейського слідчого великою владою і позбавляв обвинуваченого будь-яких прав та інші причини, негативно позначалися на процесі досудового провадження того часу» [24, с. 103].

Термін «підозра» на законодавчому рівні було зафіксовано на початку XVIII століття у «Короткому зображенні процесів» 1716 року що включав особливу главу, присвячену «допиту із пристрастю», у якій вмотивована підозра судді про здійснення особою злочину є підставою застосування тортури під час допиту останнього. У цей період підозра у кримінальному процесі реалізувала функцію імовірного рішення органу кримінального судочинства про причетність особи до вчиненого злочину. За наявності у судді підозри особа залучалася до кримінального процесу для допиту з метою з'ясування його причетності до злочину та подальшого збирання доказів його винуватості чи невинуватості [36, с. 209]. Так, в історії розвитку інституту повідомлення про підозру відбувся переломний момент, коли пред'явлення підозри, її перевірка та подальше обвинувачення покладалося на окремий державний орган – поліцію.

Третій етап становлення інституту «повідомлення про підозру» пов'язують з реформуванням кримінально-процесуального законодавства у Російській імперії зразка XIX століття. Судову реформу в Російській імперії

проведено у 1864 році: саме 20 листопада імператор Олександр II схвалив проекти чотирьох судових статутів: «Устрій судових установлень», «Статут кримінального судочинства» (далі – Статут), «Статут цивільного судочинства», «Статут про покарання, які накладали мирові судді». У цих статутах віднайшли свій початок засади й інститути судової реформи і в результаті вперше на законодавчому рівні проголосили у законі від 29 вересня 1862 року «Основні положення перетворення судової частини в Росії» [64, с. 202]. Терміни «підозрюваний» та «обвинувачений» згадуються у статті 46 Статуту, де зазначається, що: «...до змісту скарги, яка в подальшому надходить до судді, за можливості має вказуватись «обвинувачена чи підозрювана особа». На даному історичному етапі розвитку кримінального процесу поняття «обвинуваченого» та «підозрюваного» були різними за своєю суттю, однак фактично мали однакове смислове навантаження. Відповідно до пункту 2 статті 50 Статуту в усних або письмових повідомленнях до суду має бути зазначена особа, «на яку падає підозра» і «які на то є обставини», тобто докази на підтвердження цієї підозри. Таким чином, у цьому документі надається визначення такого учасника кримінального процесу як «підозрюваного» – таку особу, на яку падає підозра.

Досить важливою є закріплена у статті 30 Статуту норма про те, що перед допитом обвинуваченого судовий слідчий повідомляє останньому «в чому він обвинувачується». Це положення лягло в основу сучасного інституту повідомлення про підозру, закріпленого в КПК України зразка 2012 року. Під час проведення допиту слідчому не дозволялось «домагатись зізнання» ні обіцянками, ні погрозами, ні іншими схожими засобами. Крім того, обвинувачений мав право відмовитись відповідати на запитання слідчого. Це положення у подальшому набуло розвитку, ставши одним із основних прав людини, закріпленому в статті 63 Конституції України. Проте, після введення в дію Статуту, в процесі реалізації його основних положень почали виникати окремі питання. Також, у цьому документі були відсутні

норми, які б визначали порядок повідомлення особи про підозру або притягнення її як обвинуваченого, а потреба в них виникла майже одразу.

Теорія та практика підтверджували, що ні скарга потерпілого, ні тим більше інші приводи не можна розглядати як повідомлення про підозру або пред'явлення обвинувачення. У циркулярі від 28 лютого 1874 року міністр юстиції звертав увагу, що: «...виклик на допит обвинуваченого є самостійним періодом слідства, який настає тільки тоді, коли слідчий може надати найбільш правильні неупереджені дані для обвинувачення у злочині саме тієї, а не іншої особи» [36, с. 210]. Сенат у 1876 році вказав судовим органам на те, що доцільно розрізняти приводи до початку слідства та підстави до порушення кримінального переслідування проти окремої особи. А вже у 1887 році особливим наказом Санкт-Петербурзького окружного суду судовий слідчий зобов'язувався складати спеціальну постанову про притягнення до слідства як обвинуваченого. Врешті-решт ухвалою Вищої дисциплінарної присутності Сенату від 23.03.1898 роз'яснювалось, що «...не тільки приводу, але навіть і виклику осіб, які підпадають під підозру у вчиненні злочинного діяння, повинен передувати судово-виконавчий акт, яким визначена особа, за обставинами справи, визнається обвинуваченим, а саме постановою судового слідчого про притягнення особи як обвинуваченого».

Доцільно вказати, що шлях до стану сучасного відображення інституту повідомлення про підозру у кримінально-процесуальному законодавстві нашої держави був складним, але саме «Статут кримінального судочинства» став фундаментом його побудови.

Четвертий етап розвитку інституту «повідомлення про підозру» припав на 1917 – 1991 роки. Його відлік розпочато із затвердження 13 вересня 1922 року Центральним Виконавчим Комітетом (далі – ЦВК) першого КПК Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) і прийняттям постанови про введення в дію на всій території УРСР з 20 вересня 1922 року. Цей кодекс складався з шести розділів, 32 глав та містив

481 статтю [3, с. 33]. Насправді, це був комплексний законодавчий акт, який регулював провадження у кримінальних справах в органах попереднього слідства і в судах, встановлював повноваження органів прокуратури на всіх стадіях кримінального процесу. Відповідно до норм КПК УРСР зразка 1922 року відбувався чіткий процесуальний розподіл досудового слідства й дізнання [73, с. 40]. У прийнятому КПК 1922 року поняття «підозрюваний» згадується у статті 105 КПК УРСР під час викладення вичерпного переліку випадків застосування затримання до особи, підозрюваної у вчиненні злочину, як заходу попередження ухилення підозрюваного від слідства та суду. Крім того, для слідчого обов'язковим було виконання таких слідчих дій, як пред'явлення обвинувачення, допит обвинуваченого та складання обвинувального висновку. Складання слідчим постанови про притягнення особи як обвинуваченого здійснювалось лише у разі наявності підстав вважати, що особа дійсно вчинила злочин. Пред'явлення обвинувачення відбувалось не пізніше 48 годин з дня складання постанови слідчим про притягнення її як обвинуваченого. У постанові зазначалось прізвище, ім'я по батькові обвинуваченого, місце, час та інші обставини, наскільки вони стали відомими слідчому, а також підстави притягнення. Хоча у КПК УРСР 1922 року й не надавалось конкретне визначення поняття «підозра», «обвинувачення», особи підозрюваного або обвинуваченого у вчиненні злочину, але вони вживались з таким смисловим значенням, яке є актуальним і на даний час.

Важливим п'ятим кроком на шляху розроблення досконалого кримінального процесуального законодавства було прийняття Верховною Радою Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) «Основ кримінального судочинства СРСР і союзних республік» 25 грудня 1958 року, із затвердженням якого була зроблена спроба ввести в кримінальний процес підозрюваного і тільки у зв'язку з необхідністю затримання певної категорії осіб (стаття 32), застосування щодо них запобіжних заходів (стаття 33) і допиту (стаття 29) [5, с. 4].

Про показання підозрюваного йшлося у статті 16 – «Докази». Саме для того, щоб визначитись із найменуванням осіб, які підлягають затриманню, і було введено поняття «підозрюваний». Тому, можна стверджувати, що «Основами кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік» підозрюваний був визнаний учасником процесу і введений у кримінальний процес із числа осіб, які підозрювались у вчиненні злочину насамперед через допит, а потім, як виняток, через затримання чи застосування будь-якого запобіжного заходу.

28 грудня 1960 року в УРСР був затверджений Кримінально-процесуальний кодекс, введений у дію з 01 квітня 1961 року [32]. До нього у відповідні розділи без змін були включені норми «Основ кримінального судочинства союзу РСР і союзних республік» 1958 року, окремі норми раніше чинного кримінально-процесуального законодавства з урахуванням слідчої і судової практики, а також здобутків радянської науки кримінального процесу. На кожному із зазначених періодів історії розвитку держави у кримінально-процесуальне законодавство вносилися зміни та доповнення. Так, Указом Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР», затвердженого Законом УРСР № 7131-X від 15.06.1984 Кодекс було доповнено статтею 43-1 «Підозрюваний», згідно з якою підозрюваним визнавалася особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину або особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого [56, с. 3]. Крім того, зазначалося і коло прав підозрюваного, він мав право знати у чому полягає підозра, давати показання, подавати докази, заявляти клопотання та відводи, вимагати перевірки прокурором правомірності затримання, подавати скарги на дії та рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого і прокурора. Фактично відразу з прийняттям КПК УРСР 1960 року підозрюваний почав фігурувати як учасник процесу, хоча офіційно визнаний таким тільки у зв'язку із внесенням змін в КПК Української РСР Указом Президії Верховної Ради від

16.04.1984. Загальний аналіз змін засвідчує те, що держава поступово переходила від тоталітарних уявлень у судочинстві до більш гуманних норм, спрямованих на захист прав та інтересів людини [12].

Після розпаду у 1991 році Союзу РСР Україні перейшла доволі проблематична спадщина. На порядку денному постало питання реформування як судоустрою, так і кримінального судочинства. В цей час в Україні органи дізнання, попереднього слідства, прокуратури та суди використовували кодекс, який передбачав правила та стандарти, що функціонували в СРСР з властивими йому ідеологією та правовими цінностями, що в свою чергу уповільнювало процес демократизації суспільства та розвитку власного законодавства [37, с. 3]. Напрямки реформування судоустрою та судочинства в Україні були окреслені «Концепцією судово-правової реформи в Україні», прийнятою Верховною Радою України 28 квітня 1992 року. Необхідність проведення цієї реформи стала причиною прийняття Декларації про державний суверенітет України у 1990 році, Акта проголошення незалежності України у 1991 році, вимогою реального забезпечення прав і свобод громадян, проголошенням верховенства права, а також і тим що суди, вся судова система юстиції на початку 1990-х років переживали глибоку кризу [17, с. 3].

З прийняттям Конституції України у 1996 році до КПК України продовжували вноситися зміни та доповнення, направлені на вдосконалення часткових положень. Про те, що кримінально-процесуальне законодавство вимагало вдосконалення, свідчить значна кількість пропозицій, висловлених ученими-науковцями кримінального процесу [28, с. 13]. За словами наукового працівника Т.В. Шевченко стосовно законів від 21 червня і 12 липня 2002 року про внесення змін і доповнень до КПК по суті, можна охарактеризувати як «такі, що поклали початок етапу судової реформи в кримінальному судочинстві України, який наближає її до цивілізованих країн світу» [99, с. 31]. Тривалий час залишалось незмінним визначене у статті 43-1 КПК 1961 року поняття «підозрюваного», яке вже не задовольняло потреб

практики і не сприяло виконанню завдань кримінального судочинства. Положення статті 43-1 КПК 1961 спричинили порушення прав на захист особи, яка підозрювалась у вчиненні злочину. Суб'єкти кримінального процесу, які вели процес, були вимушені обходити вимоги чинного закону і, що є досить важливим, не через свою незаконослухняність, а через те, що «по-іншому» на практиці не можна було діяти. Стаття 32 КПК 1961 року «Роз'яснення значення термінів Кодексу», в пункті 8 серед учасників процесу називає також підозрюваного. Чи дійсно він необхідний в кримінальному процесі як його учасник? Цю проблему з-поміж багатьох інших намагалися неодноразово вирішити розробники проектів КПК (за роки незалежності було запропоновано чимало варіантів таких проектів, втім жоден з них так і не було прийнято [41, с. 40]).

На думку М.Я. Никоненко, перед прийняттям КПК України 2012 року серед науковців існувало чотири основні позиції щодо існування підозрюваного як учасника кримінального процесу. Перша група науковців вважала, що зазначені в КПК 1961 року підстави появи підозрюваного є достатніми. Прибічники другої групи науковців виступали за розширення таких підстав і називали різного роду дії і рішення, з прийняттям чи проведенням яких підозрюваний вступає у кримінальний процес. Представники третьої групи науковців вважали, що підозрюваний з'являється у процесі тоді, коли винесена уповноваженим органом чи посадовою особою спеціальна постанова про визнання особи підозрюваною. І, на завершення, ті, які відносились до останньої, четвертої групи, взагалі дотримувались тієї точки зору, що достатньо тільки доказів, які є у справі, щоб вважати, що в кримінальному процесі з'явився підозрюваний. Ця проблематика поставала досить актуальною, оскільки питання про місце і роль підозрюваного було, чи не найбільш не врегульованим питанням у нашому законодавстві. Так, 13 квітня 2012 року український парламент прийняв у другому читанні КПК, який набрав чинності 20 листопада 2012

року, згідно з яким утворено нове поняття «повідомлення про підозру» і надано визначення поняття «підозрюваний» [42, с. 25].

Розпочато шостий етап розвитку інституту повідомлення про підозру. Багато критики було спрямовано на адресу прийнятого КПК, але аналіз його положень дає підстави стверджувати, що в ньому дістали відображення найдемократичніші положення. Це безпосередньо стосується утворення інституту повідомлення особи про підозру, визначення понять підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), такої стадії кримінального провадження як притягнення до кримінальної відповідальності, надання сторонам рівних можливостей щодо збирання та подання доказів, а також реалізації інших процесуальних прав, які в цілому гарантують забезпечення прав громадян шляхом закріплення принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні. Підводячи підсумок, складно не погодитись з думкою доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Л.Д. Удалової: «...хай яким досконалим є закон, його ефективність може бути оцінена тільки через правозастосовну практику...» [77].

Отже, історія виникнення та становлення інституту «підозри» проходила в декілька етапів, кожен із яких має свої ключові особливості. При цьому, аналіз історичних правових джерел підтверджує те, що формування повідомлення про підозру бере початок з процесу становлення державності в цілому, тобто з давнього періоду Київської Русі та триває до сьогодення.

1.2 Поняття повідомлення про підозру

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень виникли проблеми, пов'язані з недосконалістю законодавства. Однією з

таких проблем є інститут повідомлення про підозру, який є одним з провідних в ході досудового розслідування.

Опрацьовування ключових положень про поняття і правову природу повідомлення про підозру спричинено вимогами науки кримінального процесуального права та правозастосовної діяльності з метою удосконалення національного кримінально-процесуального законодавства. Аналіз кримінального процесуального законодавства України дає можливість дійти висновку, що визначення терміну «повідомлення про підозру» законодавець не надає ні в статті 3 КПК України, ні в статтях 276-279 Глави 22, чи статті 481 КПК України, які стосуються процедури повідомлення про підозру.

Повідомлення про підозру за КПК України 2012 року є предметом дослідження таких учених, як: Ю.П. Аленін, А.В. Андрейчук, О.В. Баганець, І.В. Басиста, А.О. Боруш, Г.М. Гапотченко, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, І.Г. Івасюк, О.В. Іващенко, О.В. Капліна, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, К.Г. Марченко, О.М. Овчаренко, М.А. Погорецький, І.В. Рогатюк, В.А. Сербулов, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, М.Ю. Черкова, Л.В. Юрченко, А.Г. Мартіросян та інші [11, с.105]. Ці вчені під час аналізу норм, присвячених порядку повідомлення про підозру, розглядали їх у теоретико-правовій площині. Зокрема, А.Г. Мартіросян розглядав повідомлення про підозру як «нове поняття кримінального процесуального права» [38, с.252].

У юридичній літературі правова природа повідомлення про підозру описана досить неоднозначно. Норми глави 22 КПК України детальніше роз'яснили Н.Р. Костів, О.М. Овчаренко, В.І. Фаринник та В.Ю. Черкова, які визначили повідомлення про підозру в якості інституту кримінального процесуального права [26, с.126-127; 42, с.11; 93; 98, с. 467]. Розкриваючи поняття «повідомлення про підозру», слід звернути увагу на визначення, що надає О.В. Капліна: вона зазначає, що «...це [повідомлення про підозру] – процесуальна діяльність, зміст якої виявляється у складанні слідчим чи прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі, відповідно до статей 276-279 КПК України». Так само вона звертає увагу на

багатозначність термінів «підозра» і «повідомлення про підозру». Терміном «підозра» можна іменувати процесуальний документ – повідомлення про підозру, що складається і вручається особі. Разом з тим, ним може значитися інститут кримінального процесуального права, який представляє групу правових норм, які регламентують однорідні кримінальні процесуальні відносини, що виникають у зв'язку з притягненням особи до кримінальної відповідальності, складанням та врученням особі повідомлення про підозру й паралельним наданням підозрюваному можливості захищати свої права та законні інтереси. Повідомлення про підозру слід розцінювати як етап досудового розслідування, з якого розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності. [91, с. 23].

На думку І.Г. Івасюка, інститут «повідомлення про підозру» став характерною заміною інституту «пред'явлення обвинувачення на стадії досудового розслідування», через те, що за чинним кримінальним процесуальним законодавством обвинувачений, як учасник кримінального провадження, постає тільки під кінець досудового розслідування з моменту складання обвинувального акта [14, с. 78]. Зокрема, В.І. Фаринник зазначив, що повідомлення про підозру є новим інститутом, який впроваджується з прийняттям КПК України та підтверджує його специфічне значення [93]. Погоджуючись з такою позицією, Н.Р. Костів зазначив, що «повідомлення про підозру» становить самостійний інститут кримінального процесуального права, норми якого встановлюють підстави та процесуальний порядок повідомлення особи про підозру» [26, с.127].

Друга група вчених, досліджуючи поняття, підстави і процесуальний порядок повідомлення про підозру, зосереджували увагу на його практичній значущості. При цьому вони по-різному підійшли до визначення правової природи повідомлення про підозру, розглядаючи цей інститут як «процесуальний акт», «процесуальний документ» або «процесуальне рішення». Як процесуальний документ повідомлення про підозру включає в себе зміст підозри, правову кваліфікацію кримінального правопорушення,

виклад фактичних обставин кримінального правопорушення у вчиненні якого підозрюється особа. У розумінні процесуального документа повідомлення про підозру відповідає поняттю «повідомлення у кримінальному провадженні». Так, частина 1 статті 111 КПК України визначає повідомлення у кримінальному провадженні як процесуальну дію, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення належної процесуальної дії чи про прийняте процесуальне рішення або здійснену процесуальну дію [1, с. 265].

Іващенко О.В. відзначив, що «...так як повідомленням про підозру особа інформується про зміст підозри та правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого вона підозрюється, то письмове повідомлення про підозру у контексті частини 1 статті 111 КПК України варто розглядати в якості самостійної форми повідомлення» [16, с.92]. Водночас, в юридичній літературі значна увага приділяється на неповну відповідність поняття «повідомлення про підозру» ознакам процесуального рішення. Для прикладу, Д.В.Татьянін характеризує повідомлення про підозру як процесуальний акт, який виступає підставою для появи у кримінальному процесі такого учасника як «підозрюваний» та основою для формування у подальшому обвинувального акту, адже у ньому практично формується початкове обвинувачення [76, с.187]. Своє визначення «повідомлення про підозру» висловив І.Г. Івасюк. Він стверджував, що повідомлення про підозру є кримінальним процесуальним рішенням слідчого, прокурора, яке приймається в обов'язковому порядку у разі затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, викладається у письмовій формі та спричиняє набуття особою відносно якої воно прийняте процесуального статусу підозрюваного [14, с. 77]. Розмежовуючи поняття «процесуальний акт» і «процесуальний документ», З.Ш. Гатаулін вказав, що «повідомлення про підозру – це документ, на підставі якого формується державне

обвинувачення, предмет майбутнього судового розгляду і буде відстоюватися державним обвинувачем у суді» [4, с.107].

Автор науково-практичного коментаря до КПК України за редакцією В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора та М.Є. Шумила, стверджують, що повідомлення про підозру як правовий акт «є новелою українського кримінального процесуального законодавства, який суттєво зміцнює захисну функцію судочинства, помітно сприяє проведенню швидкого та об'єктивного досудового розслідування [29, с.601]. У свою чергу, двоє науковців права В.В. Кальницький та Л.В. Юрченко розмежовують поняття «процесуальний документ» і «процесуальне рішення» та визначають повідомлення про підозру як процесуальне рішення [19, с.104]. Так, Л.В. Юрченко відзначає, що «повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, яке приймається прокурором чи слідчим за погодженням з прокурором на підставі зібраних доказів у ході досудового провадження та у якому формулюється підозра (обвинувачення) визначеній особі у вчиненні кримінального правопорушення до закінчення досудового розслідування» [101]. Аналогічну позицію відстоюють автори науково-практичного коментаря до КПК України за редакцією С.В. Ківалова, С.М. Міщенко та В.Ю. Захарченка, на думку яких повідомлення про підозру – це одне із головних процесуальних рішень, яке приймає прокурор чи слідчий за погодженням з прокурором (частина 1 статті 277 КПК) до закінчення розслідування у кримінальному провадженні [31, с.545]. Заслугує уваги і думка Т.В. Лукашкіної, що «зі змісту глави 22 КПК України можна зробити висновок про те, що під повідомленням про підозру слід розуміти документ, у якому формулюється підозра, і дія – повідомлення про підозру» [35, с. 33]. Інші вчені, аналізуючи процесуальний порядок повідомлення про підозру, розглядають останнє або як процес, пов'язаний з врученням особі письмового повідомлення про підозру, або як етап досудового розслідування. Так, Є. Наливайко визначає повідомлення про підозру як процес, який включає в себе такі етапи: вручення особі

письмового повідомлення про підозру та допит підозрюваного [40, с.375-376].

Третя група вчених, розглядаючи поняття «повідомлення про підозру» у практичному аспекті, визначає його у декількох розуміннях. Так, О.В. Іващенко відзначає, що «...з урахуванням змісту норм статей 276-279 і 481 КПК України, поняття «повідомлення про підозру» варто розглядати у декількох значеннях:

1) як етап стадії досудового провадження, зміст якого включає в себе систему процесуальних дій зі складення письмового повідомлення про підозру (а у випадках, передбачених статтею 279 КПК України – повідомлення про нову підозру чи зміну раніше повідомленої підозри), його вручення підозрюваному і роз'яснення останньому його прав, передбачених частиною 3 статті 42 КПК України, а також сукупність кримінально-процесуальних відносин, що виникають при виконанні вказаних процесуальних дій;

2) як форму повідомлення – складений прокурором, слідчим за погодженням з прокурором процесуальний документ, на підставі якого особа інформується про зміст підозри, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється та її права під час кримінального провадження [15, с.99-100].

На думку А.Я. Хитрої, «повідомлення про підозру» можна пояснити як: інститут кримінального процесуального права, кримінальну дію, акт правового застосування, кримінальний процесуальний документ, кримінальне процесуальне рішення. Повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права – це комплекс кримінальних процесуальних норм, що регламентують порядок і підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності під час досудового розслідування [95, с. 350].

Тому, виникає ряд визначень поняттю «повідомлення про підозру» залежно від специфіки та тлумачення. Так, повідомлення про підозру в якості

кримінальної процесуальної дії слід розуміти як здійснення компетентною посадовою особою (прокурором або за дорученням прокурора слідчим) своїх обов'язків з приводу притягнення особи до кримінальної відповідальності у межах наданих кримінальним законодавством повноважень. У якості акта правового застосування повідомлення про підозру розуміють як правовий акт компетентного органу або посадової особи, виданий на підставі кримінальних процесуальних фактів і норм кримінального процесуального права, що визначає права, обов'язки особи, яка притягається до кримінальної відповідальності і міру її відповідальності. Нерідко повідомлення про підозру ототожнюють з кримінальним процесуальним документом що представляє собою матеріальний об'єкт, який містить інформацію у зафіксованому вигляді про притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, яке оформляє у кримінальному порядку прокурор або за дорученням прокурора слідчий і який має відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства юридичну силу. В якості кримінального процесуального рішення повідомлення про підозру розглядають як розумову діяльність прокурора та слідчого із визначення майбутнього правового статусу особи, яка вчинила злочин і визначення наступного спрямування кримінального провадження [95, с. 350–351].

Так, О.Ю. Татаров стверджує, що: «...повідомлення про підозру є одним із провідних актів на стадії досудового розслідування і процесі доказування у кримінальному провадженні і має місце саме для того, щоб процесуальними засобами засвідчити чи заперечити винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення та забезпечити притягнення її до кримінальної відповідальності, яка розпочинається саме з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (пункт 14 частини 1 статті 3 КПК України) [74]. Лисюк Ю.В. зауважив, що: «...немає підстав спростовувати факт того, що саме підозра зумовлює появу підозрюваного у кримінальному провадженні, бо існування інституту підозрюваного розпочинається із процесуальної дії, яка має назву

повідомлення про підозру з наступним здійсненням необхідних процесуальних дій». Це означає, що з часу коли особі було повідомлено про підозру в порядку, установленому КПК України, вона стає підозрюваною і отримує можливість всіма правовими засобами забезпечувати захист своїх прав і свобод під час здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні [33, с. 59]. Розглядаючи повідомлення про підозру як початковий етап стадії досудового розслідування такі науковці як П.М. Каркач, Я.О. Ковальова та В.М. Юрчишин визначають його поняття у контексті «процесуальної діяльності прокурора». Зокрема, П.М. Каркач та Я.О. Ковальова вказують, що повідомлення про підозру – це «перша стадія кримінального провадження, змістом якої є діяльність прокурора та інших учасників сторони обвинувачення, та яка спрямована на встановлення особи, яка вчинила злочин та збір доказів для твердження про те, що саме вона його вчинила» [18, с.396-397]. Юрчишин В.М. відзначив, що «...повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення – це перший етап загально процесуальної функції обвинувачення, що виконується прокурором» [102, с.92].

Варто приєднатися до точки зору О.І. Білоусова та С.М. Смокова, які вважають, що підозра передуює появі обвинувачення та має стосовно нього допоміжний характер. З урахуванням їхньої позиції ми пропонуємо своє визначення поняття «повідомлення про підозру». Так, це перший етап державного обвинувачення, на якому сторона обвинувачення офіційно формулює свою позицію, викладає зміст підозри про вчинення кримінального правопорушення щодо конкретної особи, здійснює правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, подає стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі із зазначенням часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру, вказує права підозрюваного.

Аналіз ознак повідомлення особі про підозру є важливою складовою ґрунтового дослідження цього поняття. На думку автора магістерської роботи найвдалішу та найповнішу сукупність ознак повідомлення про підозру здійснила О.В. Капліна, яка змогла виділити такі провідні ознаки підозри у кримінальному провадженні:

- підозра може сформуватися після внесення відомостей до ЄРДР, початку кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій;

- підозра може виникнути в осіб, які здійснюють досудове розслідування – слідчого та/або прокурора;

- підозра постійно суб'єктивна, адже утворюється на підставі внутрішнього переконання слідчого та/або прокурора, яке виникає відповідно до зібраних у кримінальному провадженні доказів;

- підозра – це вірогідна оцінка, гіпотеза, підготовчий висновок про відношення конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення;

- підозра має бути аргументованою через те, що закон вимагає, щоб особі неухильно повідомляли про підозру насамперед по факту достатніх доказів для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення (пункт 3 частина 1 статті 276 КПК України);

- підозра має бути формалізована у вигляді процесуального документа повідомлення про підозру, який складається згідно з вимогами статті 277 КПК України;

- підозра як переконливе припущення про те, що певна особа вчинила злочин, має бути перевірена під час кримінального процесуального доказування для її спростування чи підтвердження і трансформації в обвинувальне твердження, що знайде відображення в обвинувальному акті;

- підозра не може спиратися на докази, отримані незаконним шляхом;

- підозра – це обов'язковий етап кримінального провадження, зокрема, стадії досудового розслідування, адже саме з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення

особи до кримінальної відповідальності (пункт 14 частини 1 статті 3 КПК України);

- структурні елементи, які входять до підозри та формалізуються в повідомленні про підозру, повинні повністю відтворюватися в обвинувальному акті [20, с. 240–241].

Стосовно найповнішої характеристики ознак повідомлення про підозру автор магістерської роботи вважає, що варто відзначити думку А.Я. Хитрої стосовно повідомлення про підозру. Зокрема, дослідниця зазначає, що повідомлення про підозру:

- є проміжним результатом вирішення кримінального провадження, інакше кажучи його подальшого руху і підсумком процесу вирішення питання про початок процедури притягнення особи до кримінальної відповідальності;

- є актом застосування норм кримінального процесуального права;

- приймається на підставі кримінального процесуального закону і спирається на конкретну норму, тобто, є законним й обґрунтованим;

- виходить від компетентних органів держави, їх посадових осіб (прокурора, слідчого) і є категоричним, офіційно владним, обов'язковим для виконання;

- адресується чітко визначеному суб'єкту (особі, яка вчинила кримінальне правопорушення і у зв'язку із чим вона затримана або її причетність встановлена доказами у кримінальному провадженні), тобто є засобами індивідуальної правової регламентації кримінальних процесуальних відносин;

- має встановлену кримінальним процесуальним законом форму документа (крім назви за формою, містить інші чітко позначені реквізити: дату та місце складання; назву органів або посадових осіб, які їх видали; підписи; дати тощо [95, с. 350].

Повідомлення про підозру – це одна з головних процесуальних рішень, яке прокурор чи слідчий за погодженням з прокурором приймає до

закінчення розслідування у кримінальному провадженні (частина 1 статті 277 КПК України). У цьому процесуальному рішенні на основі отриманих доказів під час досудового розслідування конкретна особа набуває статусу підозрюваного. Саме з моменту повідомлення особі про підозру між слідчим, прокурором і підозрюваним утворюються кримінально-процесуальні відносини, змістом яких є конкретні права й обов'язки сторін, що врегульовані главою 22 КПК України.

Повідомлення про підозру є вагомим, адже воно служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили злочин, а потім, аргументована підозра дає право суду призначити таким особам справедливе покарання, яке відповідає характеру та тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Після цього акту процесуальне становище підозрюваної особи погіршується, оскільки слідчий, прокурор набувають права застосовувати до неї заходи забезпечення кримінального провадження, передбачені розділом 2 КПК України. Юридичне значення повідомлення про підозру полягає також і в тому, що на стадії досудового розслідування настає певний етап, пов'язаний з тим, що в процесі розслідування зібрано достатньо доказів для підозри конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, повідомлення про підозру є багатограним поняттям, оскільки не має точного законодавчого закріплення. З цього приводу існує достатня кількість визначень на науковому рівні. Розроблення єдиного підходу до розуміння поняття «повідомлення про підозру» призведе до правильного застосування норм процесуального законодавства з приводу процедури повідомлення про підозру і мінімального порушення прав підозрюваних осіб.

РОЗДІЛ 2. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЯК ОДНА З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1 Процесуальний порядок, підстави та процедура вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення

Повідомленню про підозру виділяється особлива роль під час досудового розслідування, оскільки воно підсумовує виконану до цього моменту роботу, зібрані докази, установлює напрями наступного розслідування, визначає строки досудового розслідування кримінальних правопорушень. Порушення закону та помилки, які можуть бути допущені в процесі повідомлення особи про підозру, можуть спричинити істотні обмеження прав і свобод громадян, породити обурення в обгрунтовані скарги. Точне вирішення питання відносно повідомлення особи про підозру сприяє досягненню завдань кримінального провадження в якості зміцнення законності і правопорядку, охорони інтересів суспільства, прав і свобод громадян та виховання їх в дусі дотримання Конституції та законів України [98, с. 458].

Деякі проблемні питання відносно процесуального порядку повідомлення про підозру вивчали: З.Ш. Гатауллін, В.В. Долежан, О.В. Іващенко, В.В. Кальницький, П.М. Каркач, Я.О. Ковальова, Н.Р. Костів, А.Г. Мартіросян, О.М. Овчаренко, Д.В. Татянін, В.І. Фаринник, В.Ю. Черкова, Л.В. Юрченко, В.М. Юрчишин. [10, с. 21]. У кримінальному провадженні процесуальна форма повідомлення особи про підозру представлена у вигляді чітко визначеного процедурними нормами кримінального процесуального права з конкретним порядком прийняття, оформлення і вручення процесуального документа у вигляді повідомлення особі про підозру

уповноваженими на те суб'єктами [100, с. 111]. Варто зауважити, що за результатом прийняття подібного рішення конкретно визначена особа набуває «особливого правового статусу». З моменту набуття статусу «підозрюваного» в кримінальному процесі розпочинається одна із найактивніших фаз захисту. Після повідомлення особі про підозру до неї може бути застосовано ряд обмежень. Для прикладу, її можна відсторонити від займаної посади, накласти арешт на майно, обрати запобіжний захід. Згідно з частиною 1 статті 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, чи особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення [30].

Аналіз норм чинного кримінального процесуального законодавства вказує на відсутність чіткого формулювання та розуміння що ж варто розуміти під «підставами» повідомлення особі про підозру. У статті 276 КПК України зафіксовані випадки повідомлення про підозру. Під випадками повідомлення особі про підозру варто розуміти наявність явищ, за яких певній особі обов'язково повідомляється про підозру і які є їх причиною [90, с. 48]. Серед науковців виокремилась думка В.О. Гринюка, який доцільно зазначив, що підстави повідомлення про підозру є неоднорідними, у зв'язку з чим поділяє їх на дві групи: формальні та юридичні. До формальних підстав повідомлення про підозру віднесено такі, що передбачені пунктом 1 та 2 частини 1 статті 276 КПК України. Стосовно юридичних підстав, то вони передбачені пунктом 3 частини 1 статті 276 КПК України. Для формальних підстав повідомлення про підозру характерною ознакою є наявність передбаченого твердження про зв'язок особи до вчиненого злочину. Вони є вторинними, через те, що з'являються в результаті прийняття рішення про затримання особи або застосування до неї запобіжного заходу. Юридична підстава виступає для підозри прямою, бо у слідчого, прокурора на досудовому розслідуванні зібрано достатню кількість доказів для вручення підозри особі у вчиненні злочину [9, с. 122 - 123].

Згідно з частиною 1 статті 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК України, у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [30].

Якщо розглядати перший випадок повідомлення про підозру, то уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді чи суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачається покарання у вигляді позбавлення волі, за наступних підстав: коли особа безпосередньо вчиняє злочин, коли ця особа з прямим умислом вчинила діяння, цілеспрямоване на вчинення злочину, проте не довела його до кінця з причин, що не залежали від її волі, коли безпосередньо після вчинення злочину потерпілий чи очевидці точно вказують на особу, яка вчинила цей злочин; якщо на тілі чи одязі містяться будь-які ознаки, що вказують на те, що дане суспільно небезпечне діяння було вчинене саме цією особою; якщо сукупність ознак на місці події підтверджують причетність даної особи до вчиненого нею злочину [91, с. 72]. Значимість затримання за вищевказаних випадків полягає у відібранні предметів та речей, які пізніше можуть стати речовими доказами. Разом з тим, подібні предмети необхідно правильно вилучати та оформляти відповідним чином. Для прийняття рішення про затримання особи, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення, крім законної підстави необхідна наявність мотиву, яким у даному випадку може бути необхідність перешкодити особі сховатись від правоохоронних органів та ухилитись від досудового розслідування, виключити можливість продовження злочинної діяльності та перешкоджання встановленню істини у провадженні, забезпечити виконання процесуальних

рішень. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення передбачає досить широкий перелік методів пізнання, оскільки пізнання містить і способи безпосереднього візуального спостереження, і елементи огляду та особистого обшуку. Законодавством України передбачено перелік заходів примусового характеру, а саме: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, запобіжні заходи. Затримання в якості тимчасового запобіжного заходу, законодавець зарахував до самостійного виду заходів забезпечення кримінального провадження [91, с.74]. Особливість затримання як тимчасового запобіжного заходу зумовлюється присутністю двох чинників: по-перше, своїм часом дії, який не може бути довшим за 72 години, а по-друге, особою, яка може його застосовувати, так як для застосування запобіжного заходу не завжди треба отримувати завчасно дозвіл слідчого судді. У будь-якому випадку, працівник правоохоронного органу або ж залишиться на місці події разом із затриманою особою, або ж самостійно доставляє її до відповідного правоохоронного органу. У такому разі момент затримання особи відраховується з часу:

1) коли особа практично затримана працівником органів внутрішніх справ чи іншою уповноваженою особою на місці вчинення кримінального правопорушення, чи просто після його вчинення та змушена залишатися із працівником правоохоронного органу, який із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів чи без такого удержує її на місці події;

2) коли особу затримано громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, інакше кажучи не уповноваженою на затримання особою безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення або відразу після його вчинення, то моментом затримання такої особи є момент

доставлення її до найближчого правоохоронного органу, службові особи якого уповноважені процесуально оформити подібне затримання [91, с. 75].

Варто зауважити, що у разі виконання затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, працівником органів внутрішніх справ чи уповноваженою особою, останній зобов'язаний доставити затриману особу до найближчого підрозділу органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів державного бюро розслідувань. У разі перебування затриманої особи у підрозділах вищезазначених органів досудового розслідування, особа, відповідальна за перебування затриманих, відразу проводить реєстрацію затриманої особи, зазначаючи дату, точний час (години і хвилини) доставлення затриманого, його анкетні дані, обставини, підстави затримання.

За умови, що затримання особи відбулося без ухвали слідчого судді чи суду така особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена чи доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання відносно неї запобіжного заходу. Затримання як тимчасовий запобіжний захід є початковим з передбачених чинним законодавством випадків, за наявності якого особі повідомлять про підозру. Відповідно до частини 2 статті 278 КПК України письмове повідомлення особа має отримати не пізніше 24 годин з моменту її затримання [30].

Іншою підставою повідомлення про підозру відповідно до пункту 2 частини 1 статті 276 КПК України є обрання відносно особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів. За визначенням науковця Л.М. Лобойко: «запобіжний захід – це елемент процесуального примусу, направлений на забезпечення відповідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого». Запобіжні заходи застосовуються лише до певних суб'єктів кримінального процесу, мають суб'єктивний характер, бо звужують індивідуальні права цих суб'єктів процесу, характеризуються своєрідними підставами та метою застосування, наділені

ширшим ступенем примусу обмеження прав [34, с. 131]. До запобіжних заходів чинний КПК України у статті 176 відносить:

- особисте зобов'язання;
- особисту поруку;
- заставу;
- домашній арешт;
- тримання під вартою.

Окрім цього, статтею 493 КПК України передбачено «передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд» у якості окремого заходу, що схожий на запобіжний [30]. Особисте зобов'язання полягає у покладенні на особу зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею чи судом обов'язку, а саме: прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю або за викликом у зв'язку з реалізацією завдань кримінального провадження, зокрема, для проведення процесуальних дій; не відлучатися з населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду, повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та (або) місця роботи, утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом або спілкуватися з нею з дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом; не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом, пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності; докласти зусиль до пошуку роботи або навчання, здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну, носити електронний засіб контролю що передбачено статтями 179 та 194 КПК України [30]. Таким чином, зазначені обов'язки в основному стосуються обмеження, передбаченого статтею 33 Конституції України щодо права на свободу пересування й вільного вибору місця проживання або перебування та права вільного залишення території України [25, с. 23].

Відповідно до звіту прокурора за січень-червень 2020 року, який затверджено наказом Генерального прокурора України 18.11.2015 № 350 зі змінами від 18.10.2018 № 221 за погодженням з Державною службою статистики України за період січень-червень 2020 року до суду подано 2473 клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Щодо неповнолітніх, то ця кількість становить 62 клопотання. Водночас, слідчим суддею відмовлено у задоволенні на 235 клопотань щодо застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання; і лише 3 відносно неповнолітніх [13].

Наступним запобіжним заходом є особиста порука, яка згідно зі статтею 180 КПК України являє собою надання особам, яких слідчий суддя чи суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, покладених на нього обов'язків згідно зі статтею 194 КПК України та зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу [30]. Особиста порука являє собою не тільки захід попередження спроб підозрюваного ухилитись від органів досудового розслідування, а й однією з процесуальних форм залучення громадськості до перевиховання правопорушників. Помітна відмінність даного запобіжного заходу від особистого зобов'язання полягає в тому, що здійснення особистої поруки передбачає вужче обмеження прав та свобод підозрюваного, ніж інші запобіжні заходи, оскільки підозрюваний знаходиться під виховним впливом людей, близьких їм по роботі, місцю проживання чи пов'язаних з ним родинними зв'язками. Кількість поручителів установлює слідчий суддя, суд, який приймає рішення про обрання оцього запобіжного заходу [91, с. 83].

Запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, визначений у чинному КПК України, є новим, раніше не відомим вітчизняному законодавству. Згідно з положеннями статті 181 КПК України домашній арешт полягає у забороні підозрюваному залишати житло цілодобово або у певний період доби [30].

Аналізуючи перелік запобіжних заходів, домашній арешт доцільно використовувати у тих випадках, коли застава є надто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – дуже суворим. Застосування домашнього арешту допустиме лише у разі, коли за кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Якщо ж санкція статті передбачає більш м'яке покарання, такий різновид запобіжного заходу не застосовується. Виходячи з вищевикладеного, домашній арешт є відносно новим запобіжним заходом у кримінальному процесі, який полягає у забороні підозрюваному покидати житло цілодобово чи у певний період доби, і може бути застосований лише до тієї особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, за вчинення якого законом визначено покарання у вигляді позбавлення волі.

Згідно з Звітом прокурора за січень-червень 2020 року, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 18.11.2015 № 350 зі змінами від 18.10.2018 за погодженням з Державною службою статистики України за період січень-червень 2020 року до суду подано 4341 клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Клопотання щодо домашнього арешту відносно неповнолітніх склало 183. Встановлено, що слідчим суддею відмовлено у задоволенні клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на 2512 клопотання, а стосовно неповнолітніх – 4 [13].

Статтею 182 КПК України як вид запобіжного заходу визначено заставу, яка здійснюється шляхом внесення коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, покладених на нього обов'язків, під умовою звернення коштів у дохід держави у разі невиконання цих обов'язків [30]. Сутність застави полягає в тому, що невиконання підозрюваним покладених на нього обов'язків, передбачених статтею 194 КПК України, спричиняє перехід в дохід держави внесених ним коштів у вигляді застави. Предметом застави

можуть бути тільки кошти. Інші матеріальні цінності – усяке майно чи нерухомість, що належать заставнику на правах його власності, відносно яких він володіє абсолютною мірою не можуть бути предметом застави.

Відповідно до Звіту прокурора за січень – червень 2020 року, затвердженого наказом генерального прокурора України 18.11.2015 № 350 зі змінами від 18.10.2018 № 221 за погодженням з Державною службою статистики України за період січень-червень 2020 року подано 173 клопотання до суду стосовно застосування запобіжного заходу у вигляді застави. В той же час, слідчим суддею відмовлено у задоволенні клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді застави в 42 випадках [13].

І, нарешті, останній запобіжний захід – тримання під вартою, що реалізується шляхом ізоляції підозрюваного чи обвинуваченого від суспільства, або ув'язненням (арештом) та утриманням його під вартою на встановлених законом підставах і умовах. Фактичною підставою обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є сукупність беззаперечних доказів вчинення підозрюваним злочину [91,с.89-90]. Тримання під вартою застосовується як винятковий запобіжний захід, що використовується виключно у разі, коли прокурором було доведено неможливість застосування більш м'яких запобіжних заходів [30]. Відповідно до Звіту прокурора за січень-червень 2020 року, затвердженого наказом генерального прокурора України від 18.11.2015 № 350 зі змінами від 18.10.2018 № 221 за погодженням з Державною службою статистики України за період січень-червень 2020 року до суду подано 10080 клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Відносно повнолітніх подано 157 клопотань. Слідчим суддею відмовлено у задоволенні клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою 2648 рази, а відносно неповнолітніх відмова оголошувалась 45 разів [13]. Аналізуючи частину 2 статті 177 КПК України, встановлено, що підставою застосування запобіжного заходу виступає факт аргументованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а

також наявність ризиків, що дають достатні підстави слідчому судді чи суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті [30].

Під час вибору особі запобіжного заходу слідчому, прокурору варто перш за все повідомити цю особу про підозру у вчиненні злочину. Положення статті 177 КПК України виключають перспективу застосування пункту 2 частини 1 статті 276 КПК України як випадку повідомлення про підозру, що підтверджується результатами анкетування. Останнім випадком повідомлення особі про підозру є наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Закон прямо не розкриває поняття достатності доказів і питання достатності доказів для повідомлення про підозру вирішується неоднозначно як у науці, так і на практиці. У цій ситуації варто звернути увагу на думку А.І. Козакова, що саме помилковий висновок слідчого про наявність достатніх доказів для оголошення особі підозри зроблений зарано, чи не в строки, є порушенням законності, прав людини у кримінальному провадженні [91, с. 94]. На думку Л.М. Лобойко, достатність доказів складає таку їх сукупність, яка є необхідною для викриття певної особи у вчиненні злочину та встановлює в її діях склад злочину [91, с. 95].

На думку більшості науковців, під поняттям «достатність доказів» варто розуміти достовірні відомості, зібрані, перевірені й оцінені слідчим у встановленому законом порядку та у сукупності дають право стороні обвинувачення інкримінувати особі вчинення конкретного діяння, передбаченого законодавством України, за відсутності підстав для закриття кримінального провадження, обставин відносно звільнення особи від кримінальної відповідальності чи закінчення кримінального провадження у формах, визначених статтями 292 або 293 КПК України [91, с. 95-96].

Велику роль у вирішенні питання щодо наявності достатніх доказів для повідомлення особі про підозру має внутрішнє переконання слідчого, прокурора у вчиненні кримінального правопорушення саме цієї особи.

Висновок слідчого, прокурора відносно достатніх доказів для повідомлення особі про підозру являє собою результат оцінки визначеної сукупності доказів, а докази мають оцінюватися не інакше як за внутрішнім переконанням. Слідчий та прокурор мають бути впевненими у достовірності висновку про відношення особи, якій повідомляється про підозру до вчиненого злочину. Це означає, що представники правоохоронного органу повинні мати незмінну впевненість у правильності свого висновку та зафіксувати його в обвинувальному акті і продемонструвати готовність відстоювати його перед вищестоящими контролюючими та наглядовими інстанціями, нести за нього відповідальність. Питання відносно достатності доказів для повідомлення про підозру можна вирішити, виходячи з реальних обставин кожного кримінального провадження бо воно є оціночним поняттям, а висновок про їх наявність суто суб'єктивний. Це означає, що слідчому кожного разу доводиться самостійно визначати, чи має він достатньо доказів. Проблема достатності доказів для повідомлення про підозру, а саме, проблема обґрунтованості й правильності повідомлення про підозру, ґрунтується на оцінці доказів слідчим, прокурором та його внутрішнім переконанням. Оцінка доказів, відповідно до внутрішнього переконання зазначених осіб, залежить від прийняття останніми правильного рішення у кримінальному провадженні. Внутрішнє переконання не може бути відірване від об'єктивної властивості оцінених доказів, від того об'єктивного зв'язку, що є у дійсності між доказами [91,с.99].

Достатність доказів у кримінальному провадженні виступає вимогою, яка проявляється у наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, які одержано у результаті комплексного та об'єктивного вивчення обставин кримінального провадження. Виходячи з цього, достатність доказів складається з таких взаємопов'язаних складових частин: логічної послідовності, однозначності висновків, погодженості та неупередженості доказів, встановлених обставин, стійкості знань, повноти встановлених обставин предмета доказування.

Підсумовуючи вищезгадане, можна констатувати, що до моменту повідомлення особі про підозру слідчому, прокурору потрібно встановити:

– чи справді мало місце діяння, з приводу якого провадиться досудове розслідування?

– чи вчинене воно особою стосовно якої вирішується питання повідомлення про підозру?

– чи містить діяння склад кримінального правопорушення, передбачений Кримінальним кодексом України (далі – ККУ)?

– чи відсутні обставини, які виключають досудове розслідування у кримінальному провадженні?

– чи затримувалась особа на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення?

– чи обирався до особи один із запобіжних заходів?

– чи є достатніми існуючі докази для повідомлення особі про підозру?

Лише після отримання відповідей на вищевказані запитання слідчий, прокурор застосовує один із випадків, передбачених статтею 276 КПК України і повідомляє особі про підозру.

Випадки повідомлення про підозру, закріплені в статті 276 КПК України повинні вважатися підставами повідомлення про підозру і розглядатись як юридичні факти чи сукупність правових висновків сторони обвинувачення, отриманих на підставі оцінки доказів у реальному кримінальному провадженні, за яких стосовно конкретної особи складається процесуальний документ – повідомлення про підозру, про що їй повідомляється у встановлений КПК України строк. Згідно з частиною 2 статті 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається затриманій особі не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. Якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає терміновому звільненню [30].

Будь-яке процесуальне рішення представляє особливу форму і властивий тільки йому зміст. Останні цілісно поєднані між собою, тому знаходяться в об'єктивній єдності. Зрозуміло, що індивідуальність, своєрідність конкретного рішення роблять специфічним як його зміст, так і властиву йому форму. Водночас, з урахування усього розмаїття рішень, їх форма і зміст містять у своєму складі не лише індивідуальне, а й загальне, що є властивим для усіх процесуальних рішень, так само як і їх форм.

Повідомлення про підозру – це один з найважливіших актів стадії досудового розслідування кримінального провадження, який має конкретну процесуальну форму та зміст. Під процесуальною формою повідомлення про підозру в кримінальному провадженні доцільно розглядати чітко передбачену нормами кримінального процесуального права систему прийняття, оформлення і вручення процесуального рішення у вигляді повідомлення особи про підозру прокурором або слідчим за погодженням з прокурором [92, с. 204]. Відповідно до статті 110 КПК України прийняті у кримінальному процесі рішення слідчого, прокурора у випадках, коли вони визнають це за необхідне або передбачених КПК, виражаються у формі постанов [30]. Виходячи з положень статті 277 КПК України, стверджуємо, що зміст письмового повідомлення збігається зі змістом постанови [30].

Згідно з частиною 1 статті 277 КПК України письмове повідомлення про підозру має містити відомості про:

- прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;
- анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), якій повідомляється про підозру;
- найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;
- зміст підозри;

– правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

– стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

– права підозрюваного;

– підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення [30].

Повідомленню про підозру притаманні такі ознаки: об'єктивність викладення фактичних даних, логічність, законність, обґрунтованість, вмотивованість, юридична чіткість формулювання підозри.

Об'єктивність – відповідність викладених у письмовому повідомленні про підозру даних і умовиводів щодо обставин справи об'єктивної дійсності, реальних фактів. Логічність – відтворення у змісті повідомлення про підозру внутрішнього зв'язку фактів між собою, відповідність змісту логіки фактичним обставинам провадження. Законність повідомлення про підозру означає, що постанова винесена уповноваженими на те органом або посадовою особою у межах їх компетенції за наявності для того передбачених законом підстав; у повідомленні надано правильну юридичну кваліфікацію дій підозрюваного; повідомлення відповідає встановленій законодавством процесуальній формі містить передбачені реквізити, засвідчені підписами компетентних осіб. Обґрунтованість повідомлення про підозру вказує на те, що воно відбувається виключно з підстав, закріплених в законодавстві. Під вмотивованістю слід розуміти систематичність та форму викладення підозри, яка зумовлює логічне переконання у правильності прийнятого рішення. Безперечно, письмове повідомлення про підозру буде викладене правильно, якщо буде посилається на положення, істинність яких доведена.

Письмове повідомлення про підозру відносно юридичної чіткості формулювання відповідатиме у разі, коли воно є лаконічним, чітко сформульованим та не містить у собі логічного протиріччя. Окрім цього реальні обставини провадження мають бути викладені за допомогою тих юридичних понять і юридичних формулювань, які використовує законодавець стосовно конкретного складу кримінального правопорушення.

Згідно з частиною 1 статті 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень, тобто шляхом:

- відправки поштою, електронною поштою або факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону чи телеграмою (частина 1 статті 135 КПК України);

- вручення під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи чи адміністрації за місцем її роботи (ч. 2 ст. 135 КПК України) [30]. Однак, розглянуті способи вручення не забезпечують виконання вимог пункту 2 частини 3 статті 42 КПК України щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав. Поруч з цим, законодавством передбачено, що:

- особі мають повідомити про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою чи будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення (частина 2 статті 29 КПК України);

- разом з повідомленням особі про підозру має вручатися пам'ятка про її процесуальні права й обов'язки особою, яка здійснює таке повідомлення (частина 8 статті 42 КПК України).

З викладеного вище можна стверджувати, що КПК України містить вичерпний перелік способів, з дотриманням яких повідомлення про підозру може бути вручене. У таких випадках норма частини 1 статті 278 КПК

України пропонує скористатися способом, передбаченим КПК України для вручення повідомлень, тобто приписами глави 6 «Повідомлення». Водночас, частина 3 статті 111 КПК України цієї глави пропонує здійснювати повідомлення в кримінальному провадженні в порядку, визначеному главою 11 КПК України. При цьому варто звернути увагу, що вручення повідомлення про підозру має здійснюватись прокурором, слідчим чи іншою уповноваженою особою безпосередньо, адже, правова норма передбачає саме вручення, а не передачу. Послідовне та дослівне вивчення цих норм підтверджує, що у спосіб, передбачений главою 11 КПК України, відбувається не вручення повідомлення про підозру особі, якій в даний момент неможливо зробити таке вручення, а саме виклик до слідчого чи прокурора для вручення повідомлення шляхом надання повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою передбачені частиною 1 статті 135 КПК України.

Слід відзначити, що забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру має враховувати:

- 1) відповідне забезпечення права підозрюваного мати захисника чи відмовитись від нього у формі, передбаченій КПК України;
- 2) перспективу залучення захисника до проведення окремої процесуальної дії, приміром до повідомлення особі про підозру;
- 3) обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, визначених КПК України, незалежно від волі підозрюваного;
- 4) сумлінність реалізації захисником своїх професійних обов'язків;
- 5) створення стороною обвинувачення умов для здійснення підозрюваним права на самозахист поруч із професійним захистом зі сторони адвоката;
- 6) недопущення обмеження права на захист [91, с. 1].

Письмове повідомлення про підозру підписується слідчим чи прокурором, які реалізовували повідомлення і має складатися у двох

примірниках. Коли повідомлення про підозру виконує слідчий, то копію відповідного повідомлення він зобов'язаний надіслати прокурору. До матеріалів кримінального провадження має включатися розписка підозрюваного стосовно отримання письмового повідомлення про підозру із зазначенням часу і дати його вручення слідчим або прокурором.

Так, зі змісту частини 1 статті 278 КПК України встановлено, що письмове повідомлення про підозру слідчий чи прокурор зобов'язані вручати безпосередньо тій особі, яка вказана у повідомленні. Коли в матеріалах кримінального провадження існують дані про те, що кримінальне правопорушення вчинене кількома особами, то повідомлення про підозру має вручатися кожній особі окремо. Проте, на практиці нерідко постають ситуації, коли права людини порушуються. Це відбувається на різноманітних етапах кримінального провадження. За таких умов, особи, чий права порушено, змушені звертатися до відповідних судових органів за захистом своїх порушених чи невизнаних прав. У доповіді про роботу Європейського суду з прав людини за 2019 рік, Україна входить в трійку лідерів за кількістю звернень. За даними звітів Європейського суду з прав людини за 2019 рік проти України прийнято 109 рішень. Найчастіше рішення стосуються порушень права на свободу і безпеку, нелюдського або принизливого поводження та права на ефективний захист. Так, відповідно до Постанови Верховного суду від 06.02.2019 № 810/5004 зазначено, що право на захист буде однозначно порушено у випадку, коли показання, отримані без надання підозрюваному доступу до захисника, використовують з метою засудження особи [48]. Згідно з підпунктом «С» параграфу 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має як мінімум такі права: захищати себе особисто або використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на свій розсуд, чи за відсутності достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – отримувати подібну допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [23].

Зокрема, у рішенні Європейського суду з прав людини від 24.04.2018 у справі «Гелетей проти України» заява № 23040/07 заявника було затримано за підозрою у вчиненні умисного вбивства з обтяжуючими обставинами і розбою. Заявник письмово заявив, що бажає, аби його інтереси захищав адвокат С., проте, того ж дня заявника як підозрюваного допитав слідчий за участю залученого ним захисника Б. [67]. Європейський суд з прав людини констатував порушення положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, зокрема параграф 1 та підпункт «С» параграфу 3 статті 6, через ненадання заявнику правової допомоги під час відтворення обстановки та обставин події, було порушення права на захист і, як наслідок, отримані докази підлягали повторному дослідженню та оцінці [48].

Неабияка кількість порушень прав людини стосується жорстокого поводження під час кримінальних проваджень. Так, стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачає, що жодного не може бути піддано тортурам чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Для прикладу, у рішенні ЄСПЛ від 31.10.2019 у справі «Мазур проти України» заява № 59550/11 заявник стверджував, що його затримання не було задокументовано, йому не надали доступ до захисника, а його родичі не були поінформовані про його місцезнаходження. Відповідно до аргументів заявника працівники міліції піддали його жорстокому поводженню з метою отримання зізнавальних показань. Окрім того, заявник нарікав на порушення його права на справедливий судовий розгляд, через те що його засудження у кримінальному провадженні ґрунтувалося на зізнавальних показаннях, отриманих від нього та його співобвинувачених внаслідок жорстокого поводження з ними працівниками міліції і за відсутності захисника. Враховуючи аргументи сторін і норми чинного законодавства, ЄСПЛ одноголосно постановив порушення пункту 1 статті 6 та статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [69].

У рішенні ЄСПЛ від 10.10.2019 у справі «Катан проти України» заява № 19397/10 заявниця вказала, що тримання її під вартою на стадії досудового розслідування було тривалим та невиправданим. Європейський суд з прав людини зазначає, що у розумінні підпункту «С» пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод заявниця була затримана з 28 січня 2009 року по 10 грудня 2010 року, коли її було визнано винною у суді першої інстанції. Саме тому, тримання її під вартою на стадії досудового розслідування тривало один рік, десять місяців і дванадцять днів. ЄСПЛ не визнав цей період короткотривалим. У постанові ЄСПЛ про взяття заявниці під варту на початковій стадії провадження було зазначено перелік обвинувачень і ризиків того, що заявниця могла перешкодити слідству шляхом тиску на свідків. Однак з плином часу це мотивування не змінювалося. Державні органи головним чином обійшлися формальним поясненням, що раніше обраний запобіжний захід було обрано відносно заявниці доцільно і виправдано. Відзначається, що національні суди не намагалися показати конкретні факти, які б доводили, що стверджувальні ризики мали перевагу над принципом поваги до особистої свободи. Як результат, тягар доведення було перекладено на заявницю. Строк тримання заявниці під вартою продовжувався два рази по одній і тій підставі – необхідність додаткового часу для закінчення слідства. Крім того, в ході розгляду ЄСПЛ було встановлено, що суди в цілому не аналізували які-небудь інакші запобіжні заходи як альтернативу триманню під вартою. Наведених міркувань досить для висновку, що було порушено пункт 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [68].

У рішенні ЄСПЛ від 14.01.2011 у справі «Хайредінов проти України» заява № 38717/04 відзначалося що національні органи влади повинні встановити присутність фактів, які б відповідали підставам для наступного тримання під вартою. Перекладення тягаря доведення стосовно цього на особу, яка перебуває під вартою, рівнозначне порушенню принципу статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – положення,

яке робить тримання під вартою винятковим відступом від права на свободу та таким, що допускається тільки у перерахованих й чітко визначених випадках [71].

Що стосується практики національних судів, то кількість звернень за захистом своїх прав є значною. Наприклад, постановою Верховного суду від 01.03.2018 у справі № 760/13866/15-к стало відомо, що під час проведення слідчої дії за участю неповнолітнього були відсутні як законний представник так і захисник, участь якого у даному провадженні є обов'язковою з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких підозр у тому, що особа є повнолітньою, як це встановлено вимогами пункту 1 частини 2 статті 52 КПК України з огляду на таке порушення права на захист неповнолітнього суд дійшов висновку, що доказ було отримано з порушенням його прав і свобод, а тому використання фактичних даних, отриманих під час такої слідчої дії суд обґрунтовано визнав неприпустимим [47]. Наступним прикладом слугуватиме постанова Верховного суду від 19.04.2018 у справі № 234/17471/16-к, де встановлено, що фактичної участі захисника в розгляді кримінального провадження в суді апеляційної інстанції судом забезпечено не було, заходів для прибуття адвоката в судові засідання не вжито і розглянуто справу за відсутності захисника, участь якого, відповідно до вимог закону, є обов'язковою. Виконання положень кримінального процесуального закону щодо неодмінної участі у кримінальному провадженні захисника, є обов'язковою для здійснення захисту особи на всіх стадіях кримінального провадження, у тому числі після набрання вироком законної сили [50].

Як визначив ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником, є однією з основних ознак справедливого розгляду [70]. Отже, повідомлення про підозру є дуже важливим для підозрюваного, оскільки з моменту вручення про підозру його права та свободи певною мірою обмежуються. Для належного проведення

розслідування уповноваженим суб'єктам треба чітко дотримуватися процесуального порядку оформлення та вручення повідомлення про підозру. Виконання кримінально-процесуальних норм щодо даного питання забезпечить швидке, неупереджене та справедливе розслідування.

2.2 Зміна підозри, оскарження повідомлення про підозру та правові наслідки порушення процедури повідомлення по підозру

Повідомлення особі про підозру, що ґрунтується на зібраних під час досудового розслідування доказах, встановлює межі судового розгляду. Подальше досудове розслідування може встановити обставини, які зумовлять зміну підозри чи складання нової підозри. Згідно з частиною 1 статті 279 КПК України у випадку появи підстав для повідомлення про нову підозру чи зміну раніше оголошеної слідчий та прокурор мусить виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Коли повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру чи змінити раніше повідомлену підозру має право лише прокурор [30]. Вивчення цієї норми дає змогу дійти висновку, що на законодавчому рівні відсутнє визначення термінів «зміна підозри» та «нова підозра», а також не вказано конкретні випадки їх застосування. Як наслідок, на практиці виникають питання, пов'язані з реалізацією положень статті 279 КПК України і для їх вирішення необхідне детальне роз'яснення. Для розкриття питання зміни підозри виходячи зі змісту статті 279 КПК України для початку варто встановити підстави, за наявності яких відбувається зміна підозри або повідомляється нова підозра, а також визначити суть понять «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра».

Науковці по різному підходять до питання визначення підстав зміни повідомлення про підозру. Тому слід вивчити і охарактеризувати їх

детальніше. Так, В.М. Тертишник зазначив, що «...доцільність зміни підозри виникає у випадках: коли під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні після повідомлення про підозру були виявлені інші епізоди злочину або обставини, що вимагають перекваліфікації дій підозрюваного або у випадку, коли стане відомо, що підозрюваний вчинив інші кримінальні правопорушення відносно яких досудове розслідування не проводилося взагалі, чи коли частина підозри не була підтверджена» [75,с.399]. На думку Якупова Р.Х. поняттям «зміна підозри» слід розуміти ситуацію, коли первинна підозра змінюється:

- на більш тяжке (одночасно підозрюваному разом з первинним виноситься інша підозра, що є самостійним кримінальним правопорушенням);

- на таке, що суттєво відрізняється за своїми фактичними обставинами;

- на більш легке [91, с. 122-123].

В ході дослідження цього питання Бажанов М.І. запропонував конкретніше формулювання наведених вище положень, умовно поділяючи всі випадки зміни підозри на три групи, а саме:

- 1) зміна підозри у зв'язку зі зміною змісту підозри, пред'явленої підозрюваному;

- 2) зміна підозри у зв'язку з нововиявленими кримінальними правопорушеннями, скоєними підозрюваним;

- 3) зміна підозри у зв'язку зі зміною юридичної кваліфікації кримінального правопорушення, вчиненого підозрюваним [91, с. 124.].

Однак, дещо розширений перелік випадків для зміни підозри наводить Ю.М. Грошевий, а саме:

- відсутні підтвердження будь-якої події кримінального правопорушення, що інкримінується підозрюваному;

- відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення;

- недоведеність участі підозрюваного у вчиненні одного чи кількох кримінальних правопорушень з числа тих, що ставляться йому у вину під час притягнення як підозрюваного;
- не аргументовано обставини, які обтяжують відповідальність;
- встановлення обставин, що змінюють оцінку та кваліфікацію вчинку (замах, закінчений злочин, повторність, продовжуваний злочин);
- з'ясування обставин, які спричиняють зміну оцінки ступеня співучасті підозрюваного у кримінальному правопорушенні;
- встановлення обставин, що пом'якшують відповідальність;
- факт достатніх доказів, які свідчать про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення, що не інкримінувалося йому раніше [27,с.260].

Поняття «зміна повідомлення про підозру» розглядають в широкому і вузькому значенні. Що стосується зміни повідомлення про підозру в широкому розумінні, то зміст його поняття розкривається у наступних значеннях:

- відсутнє аргументування частини повідомлення про підозру;
- доповнення повідомлення про підозру;
- зміні повідомлення про підозру [91, с. 126].

Відтак, непідтвердження частини повідомлення про підозру значить, що повідомлення про підозру за окремим епізодом або самостійним діянням не підтвердилося; не дістала підтвердження кваліфікуюча ознака; не дістала підтвердження та чи інша дія у структурі окремого епізоду або діяння; виявилася зайвою кваліфікація діяння за сукупністю кримінальних правопорушень.

Що стосується доповнення повідомлення про підозру, то варто зауважити, що потреба в ньому виникає коли після повідомлення про підозру з'ясовуються нові події злочинної діяльності особи, що в загальному впливає на хід розслідування. В юридичній літературі підставами доповнення повідомлення про підозру прийнято вважати випадки, коли:

1) після повідомлення про підозру з'ясувалося, що підозрюваний крім інкримінованого, вчинив інше кримінальне правопорушення;

2) у діях підозрюваного, за вчинення яких вже було притягнуто як підозрюваного, виявляється самостійний склад кримінального правопорушення;

3) з'ясувалося, що особа, яка притягується до відповідальності, вчинила злочинне діяння у співучасті з іншими особами, які до відповідальності не були притягнуті [97,с.68].

Встановлення після повідомлення про підозру факту вчинення підозрюваним іншого кримінального правопорушення, окрім інкримінованого, часто призводить до зміни підозри шляхом його доповнення. При цьому може змінитися лише фабула підозри, якщо підозрюваним вчинено злочин, який кваліфікується за тією самою нормою ККУ, що й інкриміноване кримінальне правопорушення. Для прикладу, після повідомлення особі про підозру за вчинення крадіжки з проникненням у житло, виявляється, що особа вчинила аналогічну крадіжку до цього. За таких обставин фабула підозри доповниться, з'явиться кваліфікуюча ознака повторності, проте кваліфікація дій підозрюваного залишиться незмінною [91,с.127]. У разі включення до підозри іншого вчиненого підозрюваним кримінального правопорушення загальна кваліфікація його дій може змінюватися, якщо це правопорушення кваліфікується за іншою статтею (частиною статті) ККУ, ніж інкримінований. У такому разі доповниться фабула підозри, а також зміниться кваліфікація дій підозрюваного. При цьому може змінитися частина статті (за кваліфікуючою ознакою) або перелік статей може доповнитися ще однією статтею або частиною статті. Виявлення у діях підозрюваного самостійного складу кримінального правопорушення у кримінально-процесуальній практиці зустрічається не часто.

Так, наприклад, особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 2 статті 185 ККУ –

«вчинення крадіжки за попередньою змовою групою осіб». Під час проведення досудового розслідування встановлено, що підозрюваний запропонував вчинити крадіжку неповнолітньому, достовірно знаючи про вік останнього, на що неповнолітній погодився і здійснив крадіжку з підозрюваним. Таким чином, у діях підозрюваного, окрім частини 2 статті 185 ККУ, вбачається і склад кримінального правопорушення, передбачений статтею 304 ККУ. Аналізуючи вищевикладене, у цьому випадку підозра доповнилась статтею 304 ККУ. Доповнення повідомлення про підозру може спричинити зміну кваліфікації. В такій ситуації слідчий, прокурор зобов'язаний скласти нове повідомлення про підозру і вручити її особі [91,с.127-128].

Зміна повідомлення про підозру у вузькому розумінні може обумовлюватися виявленням обставин, які впливають на характер відомостей, викладених у попередньому повідомленні про підозру. Це стосується уточнення деталей скоєного злочину (місце, час, спосіб діяння, характер і розмір шкоди тощо), виправлення раніше допущених помилок чи неточність формулювання підозри. В результаті другої оцінки доказів може з'явитися потреба змінити кваліфікацію. Для прикладу, з'ясовується, що має місце не закінчений злочин, а початкова стадія злочинної діяльності, діяння підозрюваного доцільно кваліфікувати, окрім, як за належною статтею ККУ, так і за статтями 14, 15 ККУ – готування або замах на злочин. У випадках, коли форма співучасті підозрюваних у скоєнні злочину не однакова, дії організаторів, пособників варто кваліфікувати за статтею ККУ, а також за відповідною частиною статті 27 ККУ [91,с.130].

За потреби зміни повідомлення особі про підозру варто пам'ятати, що нове повідомлення про підозру має бути узагальненим та здійснюватися не в доповнення до попередніх повідомлень, а натомість раніше складених. У цьому випадку раніше повідомлена підозра, яка залишається у матеріалах провадження, автоматично втрачає свою силу [97, с. 124]. На думку дослідника В.В. Шиманоського: «...винесення постанови, у якій

сформульовано нову підозру, позбавляє процесуальної сили раніше винесеного повідомлення». Позиція Л.М. Карнеєвої є раціональнішою і вона стверджує, що нове повідомлення про підозру має бути узагальненим і виноситися не в доповнення до первинних повідомлень, а замість раніше винесених [92,с.130]. За таких обставин раніше повідомлена підозра, залишаючись у матеріалах кримінального провадження, втрачає свою силу, про що має бути зазначено у новому повідомленні про підозру.

На думку автора магістерської роботи, саме такий послідовний ланцюжок дозволяє підозрюваному найповніше скористатися своїм правом на захист, а також іншими процесуальними правами. Ознайомившись з актом, який містить повідомлення про підозру у повному обсязі, підозрюваний має можливість глибше та ясніше осмислювати сутність підозри, яку тяжко було б досягти, за умови, що підозра викладена у відокремлених повідомленнях про підозру в межах одного кримінального провадження. Наявність у провадженні кількох діючих повідомлень про підозру відносно однієї особи може дезорієнтувати підозрюваного, прокурора, слідчого суддю та суд. Щоб подібне не відбулося, нове повідомлення особи про підозру повинно бути мотивованим, інакше кажучи включати пояснення доцільності винесення нового узагальнюючого повідомлення й обов'язкове зазначення факту втрачання дії попереднього повідомлення. Таким чином, застосувавши ці визначення до поняття «підозра у кримінальному процесі», варто відмітити, що різниця між «зміною раніше повідомленої підозри» та «новою підозрою» заключається тільки в тому, що «зміна раніше повідомленої» має місце за наявності попередньої підозри і в разі виникнення необхідності її зміни, а «нова підозра» постає лише у тому разі, коли за окремим фактом особа ще не була повідомлена про підозру взагалі.

Саме тому доцільно звернути увагу, що в результаті внесення змін до «раніше повідомленої підозри» слідчий, прокурор й інші учасники процесу вже будуть мати справу з наявністю у кримінальному провадженні «нової

підозри», яка утворилася внаслідок отримання змін, які були внесені до попередньої підозри [92, с. 131].

Заслуговує уваги ще один проблемний аспект зміни підозри. Це зміна підозри, яка відбувається у бік її пом'якшення. До підстав виникнення такої зміни слід віднести ситуації, коли має місце непідтвердження підозри щодо окремого кримінального правопорушення або правопорушень, «відпадання» кваліфікуючої ознаки, зайва кваліфікація вчинку за сукупністю кримінальних правопорушень. Деякі науковці-практики у сфері кримінального процесу висловлюють думку про те, що коли постає необхідність змінити кваліфікацію діяння підозрюваного згідно з нормою ККУ, яка передбачає менш тяжке покарання, і при цьому фактична сторона обвинувачення залишається незмінною, тоді немає необхідності ні в закритті провадження у частині висунутого обвинувачення, ні у пред'явленні нового обвинувачення. У цьому випадку досить озвучити нову кваліфікацію кримінального правопорушення в обвинувальному висновку [91, с.132].

Свого часу Ф.Н. Фаткуллін висловлював думку, яка також полягала у спрощенні порядку зміни підозри за умов, які передбачають менш сувору санкцію. Так, науковець вважав, що досить винести спеціальну постанову про зміну підозри і в найкоротший термін вручити її копію підозрюваному. Блінов В.М. також пропонував користуватися спрощеним порядком зміни підозри і вважав, що достатньо винести «спеціальне» повідомлення про зміну з наступним врученням її копії підозрюваному в найкоротший термін. Роз'яснення ж підозрюваному сутності зміненої підозри не повинні передбачатися процедурою. З попередньою думкою не погодився і висловив свою А.Я. Дубинський, який вказав: «...що зміна кваліфікації, зокрема й така, що покращує становище підозрюваного, є новою, оскільки особа притягується як підозрюваний у вчиненні іншого кримінального правопорушення, а не того, який йому інкримінувався раніше». Тому підозрюваний має бути своєчасно поставлений до відома про нову підозру, бо в іншому випадку порушується його право на захист [91, с. 135]. Автор

магістерської роботи віддав перевагу думці А.Я. Дубинського, оскільки без роз'яснення сутності зміненої підозри підозрюваний може не розібратися у ній самостійно. Розглянувши можливі причини зміни підозри автор дійшов до єдиного висновку – існує три форми зміни підозри:

- в результаті якої кваліфікація діяння не змінюється, однак новою підозрою роз'яснюються певні подробиці з приводу скоєного кримінального правопорушення (місце, час, порядок дії підозрюваного, місцезнаходження свідків);

- в результаті якої має місце зміна кваліфікації діяння в межах тієї ж самої статті ККУ (з однієї частини статті на іншу);

- в результаті якої відбувається повна зміна кваліфікації діяння і підозрюваному вже інкримінується скоєння іншого злочину, передбаченого зовсім іншою статтею КК України, аніж було до цього.

У першому випадку, зміна підозри відбувається, проте вона не так кардинально впливає на формування стратегії захисту підозрюваного. В інших двох випадках така зміна фактично є новою підозрою у скоєнні іншого кримінального правопорушення, через те, що відбувається принципова зміна об'єктивної чи суб'єктивної сторони складу злочину, а інколи об'єкту злочину.

Законодавець у статті 279 КПК України чітко не формулює переліку підстав для зміни підозри або вручення нової, не прописує порядку прийняття такого рішення, однак вказує посилання на інші статті КПК України. Разом з тим, процесуальне законодавство не висвітлює питання, який правовий статус має повідомлення про підозру, яке було вручене раніше і долучене до матеріалів кримінального провадження та не надає відповіді на запитання: «...чи втрачає воно свою силу автоматично чи ні», адже з матеріалів кримінального провадження цей документ зникнути не може.

Існування у справі одночасно декількох повідомлень про підозру вводить в оману підозрюваного, гальмує створення чіткої та зрозумілої правової позиції з приводу захисту, що істотно порушує передбачені

Конституцією України і КПК України право особи на захист і, як наслідок, може привести до негативних наслідків для сторони обвинувачення, адже докази у справі можуть бути визнані недопустимими. Усі учасники процесу мають дотримуватись головних принципів кримінального провадження, прийняті процесуальні рішення та дії мають бути логічними, чіткими, зрозумілими і послідовними та обов'язковому порядку оформлені шляхом створення процесуальних документів.

Оскільки нормами КПК України не визначений зміст термінів «зміна підозри», «нова підозра», не передбачено чіткого та виключного переліку випадків їх застосування, відсутнє роз'яснення ролі терміна «вручення повідомлення про підозру» при реалізації таких дій слід користуватися загальними нормами, принципами та правилами кримінального процесу. Зокрема, стаття 110 КПК України визначає, що процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду, а рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, дізнавач, прокурор визнає це за необхідне [30].

Абсолютно логічним буде судження, що у випадку коли слідчий, прокурор в ході досудового розслідування приходять до висновку про доцільність зміни раніше повідомленої підозри, він має скласти про це мотивовану постанову, в якій висловити підстави прийняття такого рішення. Це стосується саме тих епізодів, коли в результаті зміни підозри має місце інкримінування особі іншого складу злочину, ніж було до цього (другий та третій випадок, що зазначені вище). Мотивована постанова в обов'язковому порядку має долучатися до матеріалів кримінального провадження, а доцільність цього аргументується відразу кількома аргументами:

- 1) на етапі досудового розслідування мотивована постанова дає усім учасникам процесу зрозуміти «чим саме користувався слідчий, приймаючи таке рішення», оскільки воно може суттєво обернути спрямування кримінального провадження та правову позицію захисту;

2) на етапі судового розгляду:

– прокурор в суді підтримує державне обвинувачення і відсутність мотивованої постанови може значно ускладнити судовий процес, адже встановлення причин такого рішення імовірно буде тільки зі слів прокурора, а не від самого слідчого;

– після прийняття такого рішення, а саме рішення про зміну підозри або вручення нової підозри, судовий розгляд відбувається через деякий час, подекуди дуже тривалий (місяці і навіть роки). За таких обставин навіть сам слідчий може не згадати мотиви, що спонукали його до цього рішення;

3) відсутність постанови із зазначеними мотивами того, чи іншого рішення дає можливість слідчому зловживати своїм становищем.

Оформлення рішення про зміну раніше пред'явленої підозри у формі відповідної мотивованої постанови має бути неодмінною складовою процесу зміни підозри і є однією з ключових деталей забезпечення принципів законності, права на захист і права оскарження процесуальних рішень. Разом з тим, лишаються відкритими питання:

– якого правового статусу набуває повідомлення про підозру, яке пред'явлено раніше та долучено до матеріалів кримінального провадження?

– чи втрачає воно свою силу автоматично після вручення нового повідомлення про підозру, чи ні?

Аби уникнути суперечок з цього приводу, доцільно знову слідувати загальним нормам, принципам та правилам кримінального процесу. Досить важко спростувати той факт, що у разі зміни підозри, під час якої має місце зміна кваліфікації діяння, слідчий, прокурор фактично відмовляються від раніше пред'явленої підозри та подальшого здійснення досудового розслідування за даним фактом. Таке судження мотивується й тим, що після вручення нового повідомлення про підозру до ЄРДР вносяться відповідні зміни стосовно кваліфікації діяння і досудове слідство в подальшому відбувається за новим кримінальним правопорушенням, у якого інша

об'єктивна сторона складу злочину. Таким чином, слідчий практично приходиться до висновку про доцільність закриття кримінального провадження за фактом, який інкримінувався особі раніше. За умови, якщо процесуальний керівник погоджується з доцільністю зміни підозри, то це автоматично і нерозривно пов'язується із визнанням обґрунтованості висновку слідчого стосовно відсутності в діях підозрюваного складу злочину, який інкримінувався йому раніше, і не доцільності наступного досудового розслідування за цим фактом.

Процес закриття кримінального провадження відносно певної особи, якій пред'явлена підозра чи закриття усього кримінального провадження, чітко передбачені статтею 284 КПК України. Зокрема, прокурор, з'ясувавши у ході досудового розслідування наявності підстав, визначених частини 1 статті 284 КПК України, має прийняти постанову про закриття кримінального провадження. Засвідчивши зібрані під час досудового розслідування докази сторона обвинувачення повинна:

- 1) винести аргументовану постанову, з викладенням відомостей стосовно підстав для зміни підозри;
- 2) прийняти рішення у формі постанови про закриття кримінального провадження по факту, за яким було пред'явлено повідомлення про підозру раніше;
- 3) скласти нову підозру;
- 4) вручити підозру у відповідності до встановленого порядку.

Саме такий порядок дозволяє нам співставляти частини 1 і 4 статті 284 КПК України з частиною 5 цієї статті, яка акцентує увагу на тому, що рішення прокурора про закриття кримінального провадження відносно підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування з приводу відповідного кримінального правопорушення.

Приймаючи процесуальне рішення, слідчий, прокурор досягають правильного балансу дотримання прав, свобод та інтересів усіх учасників кримінального провадження, адже:

- усі учасники процесу наділяються можливістю одержати чітке розуміння мотиву та обґрунтувань прийнятого слідчим, прокурором рішення;
- це перешкоджає будь-якому зловживанню з боку сторони обвинувачення, так як, обґрунтування, що містяться в процесуальному документі не можуть бути змінені в залежності від зовнішніх факторів або суб'єктивних мотивів особи, яка його прийняла;
- усуває усі дискусійні та неоднозначні питання з приводу чинності раніше пред'явленої у кримінальному провадженні підозри;
- гарантує захист прав підозрюваного шляхом зняття не аргументованої підозри у скоєнні раніше інкримінованого кримінального правопорушення.

Відповідно до частини 2 статті 19 Конституції України органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні діяти тільки на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією і законами України [25,с.16]. Згідно з частиною 2 статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження у суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, посадових та службових осіб [25,с.67]. Положення статті 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачають що: «...кожен, чиї права і свободи, визнані у цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту у національному органі, попри те, що таке порушення було зроблено особами, які здійснювали свої офіційні повноваження» [23]. Згідно з частиною 1 статті 24 КПК України кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій або бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, у порядку, визначеному КПК України [30]. Питання, яке набуло активного розголосу поміж науковців і практичних працівників, стала можливість оскарження такого процесуального документа як повідомлення про підозру.

Так, відповідно до параграфу 2 пункту 4 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу

України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 внесено зміни у Кримінальний процесуальний кодекс України, а саме доповнено пункт 10 частини 1 статті 303, щодо оскарження повідомлення про підозру [52]. Згідно з пунктом 10 частини 1 статті 303 КПК України на досудовому провадженні може бути оскаржено повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, проте не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду з обвинувальним актом – підозрюваним, його захисником чи законним представником.

Особливо важливо, що ці зміни не мають зворотної дії в часі і не стосуються справ, по яким відомості до ЄРДР внесені після введення в дію цих змін. Право на оскарження підозри сторона захисту зможе використати лише у разі, коли слідчий з певних причин не завершив досудове розслідування за два місяці, відповідно і прокурор не направив справу до суду. Статистичні дані показують, що було майже півтори тисячі спроб оскаржити повідомлення про підозру, починаючи з моменту появи такої законодавчої можливості у КПК України. Оскарження повідомлення про підозру може стати результативним засобом захисту особи у разі належного його застосування. Норма закону з цього приводу зовсім нова, тому дослідження процедурного механізму застосування такої дії: написання скарги, її подання, розгляд, винесення рішення та виконання рішення є актуальним для розгляду і є важливим кроком забезпечення прав підозрюваної особи. Разом з тим, низка питань потребує дослідження та більш детального вивчення, особливо під час встановлення правових підстав для оскарження повідомлення про підозру та проблем, які можуть виникати під час такого оскарження. Хоча пункт 10 частини 1 статті 303 КПК України

і передбачає перспективу оскаржувати повідомлення про підозру, проте не наведено підстав її оскарження.

Однією з причин звернення із скаргою про скасування повідомлення про підозру є обґрунтованість самого процесуального документа. Наприклад: при застосуванні запобіжного заходу слідчий суддя повинен перевірити обґрунтованість підозри, але досить часто цьому не приділяється увага і суддя розглядає лише наявність ризиків, передбачених у клопотанні про застосування запобіжного заходу. Слідчий суддя, розглядаючи скаргу, повинен встановити обґрунтованість підозри шляхом витребування в органі досудового розслідування матеріалів кримінального провадження. Дослідження самого процесуального документа та матеріалів справи допоможуть вивчити неточності, які можуть слугувати підставою для скасування підозри. До основних підстав для відміни підозри можна віднести такі: не збігаються дати, прізвища, найменування осіб, обставини справи, відсутні підписи уповноважених службових осіб, протиріччя в показаннях, неналежне вручення повідомлення про підозру тощо [39,с.230].

Аналіз судової практики розгляду слідчими суддями скарг на повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, свідчить про те, що на практиці повідомлення про підозру оскаржується:

- як діяльність слідчого, прокурора у кримінальному провадженні;
- як рішення слідчого, прокурора;
- як письмовий процесуальний акт у кримінальному провадженні [66,с.316].

До найпоширеніших порушень, які допускають слідчі, прокурори у зв'язку з повідомленням про підозру у кримінальному провадженні, доцільно віднести випадки:

- повідомлення про підозру здійснювалось до внесення відомостей в ЄРДР;
- недотримання передбаченого законом порядку вручення повідомлення про підозру (згідно зі статтею 278 КПК України) письмове

повідомлення про підозру вручається у день його складення слідчим чи прокурором, а у випадках неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень;

– письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання);

– порушення вимог стосовно особливостей повідомлення про підозру окремій категорії осіб, що визначаються главою 37 КПК України (вручення особі письмового повідомлення про підозру прокурором не відповідного рівня з порушенням вимог, передбачених статтею 481 КПК України).

Оскарження повідомлення про підозру в якості письмового процесуального акта, що приймається слідчим, прокурором у кримінальному провадженні, передбачає оцінку слідчими судьями форми та змісту відповідного письмового повідомлення про підозру [66,с.316].

Підставами для прийняття слідчими судьями ухвал про скасування письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні були порушення у формі недотримання вимог статті 277 КПК України стосовно форми і змісту письмового повідомлення про підозру (відсутність у повідомленні про підозру усіх відомостей, що передбачені статтею КПК України; наявність підпису слідчого, який не складав відповідне повідомлення про підозру; відсутність погодження прокурора та інші).

Проаналізувавши норми КПК України та судової практики можемо навести деякі приклади:

1) Неналежний суб'єкт складення і вручення повідомлення про підозру:
– ухвалою Уманського міськрайонного суду Черкаської області у справі № 705/5916/19 від 24.03.2020 скасовано повідомлення про підозру у кримінальному провадженні за частиною 3 статті 185 ККУ, бо за своїм змістом підозра не відповідає вимогам статті 277 КПК, через те що складена слідчим, проте не погоджена прокурором. Відповідно дане повідомлення про підозру є недійсним з моменту його здійснення [88];

– ухвалою Голосіївського районного суду м. Києва у справі № 752/9795/19 від 26.02.2020 скасовано повідомлення про підозру. З'ясовано, що, зміст повідомлення про підозру не має дати його складання, підпису слідчого чи прокурора, який здійснював повідомлення про підозру, а в повідомленні не вказані права підозрюваного [79];

– ухвалою Октябрського районного суду міста Полтава у справі за № 554/6660/19 від 10.02.2020 скасовано повідомлення про підозру. Як встановлено, підозра вручена селищному голові не уповноваженою особою – виконуючим обов'язки військового прокурора Центрального Регіону України, який не був процесуальним керівником і прокурором у даному кримінальному провадженні, а тому не мав повноважень здійснювати повідомлення про підозру. З аналізу положень чинного законодавства відомо, що підозра селищному голові передбачає погодження чи складання та наступне підписання такого процесуального документа, а також його безпосереднє вручення лише Генеральним прокурором, його заступником чи керівником обласної прокуратури в межах його повноважень [81].

2) Порухення процесуального порядку вручення повідомлення про підозру:

– ухвалою Кіровського районного суду міста Кіровограда у справі № 404/8582/18 від 06.03.2020 скасовано повідомлення про підозру через те, що воно було вручено після закінчення строку досудового розслідування. Відомо, що 25 червня 2018 року по кримінальному провадженню внесли відомості до ЄРДР. Інкримінований злочин належить до тяжкого, строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру склав вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні стосовно тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Станом на 25 грудня 2019 року закінчився строк досудового розслідування. Підставою такого твердження є та обставина, що до 25 грудня 2019 року особі не було вручено письмового повідомлення про підозру, та з боку органу досудового розслідування не було звернення з

клопотанням до слідчого судді про продовження строку досудового розслідування. А оскільки строк досудового розслідування поновленню не підлягав, то слідчий з прокурором втратили процесуальне право погодити і 28 грудня 2019 року вручити письмове повідомлення про підозру [80].

2) необґрунтованість підозри:

– ухвалою Ковпаківського райсуду м. Суми у справі № 592/3554/19 від 12.03.2019 відмовлено у задоволенні вимоги про скасування повідомлення про підозру. Установлено, що підозрюваний та адвокат вважали, що повідомлення про підозру повинно бути скасовано через необґрунтованість підозри, не правильне зазначення в повідомленні про підозру відомостей про місце проживання підозрюваної особи, вручення підозри не уповноваженою особою. У судовому засіданні встановлено, що підозрюваному було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частини 2 статті 191 ККУ та частини 1 статті 366 ККУ, повідомлення про підозру вручалось прокурором, який на момент повідомлення про підозру входив до складу групи прокурорів, що здійснюють нагляд у вказаному кримінальному провадженні. Крім того, у даному повідомленні слідчий, прокурор посилаються на те, що зібраних під час досудового розслідування доказів було достатньо для оголошення підозри. За таких обставин, слідчий суддя приходить до висновку, що стороною захисту не всупереч принципу змагальності в кримінальному провадженні не надано доказів необґрунтованості підозри, вручення її не уповноваженою на вказані дії особою. Неправильне зазначення адреси проживання особи, не є безумовною підставою для скасування повідомлення про підозру. Таким чином вимоги скарги вважаються не обґрунтованими та такими, що задоволенню не підлягають [81].

3) на момент розгляду скарги досудове розслідування вже завершено та обвинувальний акт переданий до суду:

– ухвалою Полтавського апеляційного суду у справі № 527/125/18 від 27.02.2019 відмовлено у задоволенні скарги підозрюваного на повідомлення

про підозру. Установлено, що кримінальне провадження завершено, обвинувальний акт направлений до суду для розгляду по суті. Саме це є перешкодою для оскарження повідомлення особи про підозру, з урахуванням пункту 10 частини 1 статті 303 КПК України [86].

У разі отримання позитивної ухвали про скасування повідомлення про підозру важливим етапом є виконання такої ухвали, правильне її процесуальне оформлення у матеріалах провадження і виключення відомостей про підозрювану особу з ЄРДР. Відповідно до пункту 2 глави 5 розділу II Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» № 139 від 06.04.2016, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05.05.2016 за № 680/28810 особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення і стосовно якої прийнято рішення, передбаченого підпунктами 1-4, 6, 9¹ частини 1 статті 284 КПК України, пункту 1¹ частини 2 статті 307 КПК України, виключається із загальної кількості облікованих осіб у кримінальному провадженні [54]. Скасування ухвалою слідчого судді повідомлення про підозру не звільняє слідчого/прокурора можливості позбутися недоліків, на які посилається суд і фактично вручити таке повідомлення повторно. Оскільки у статті 279 КПК закріплено, що у разі виникнення підстав для повідомлення про нову підозру чи зміну раніше повідомленої слідчий/прокурор повинні реалізувати дії, передбачені КПК України. На стадії досудового розслідування після вручення повідомлення про підозру, уповноважені на це службові особи можуть зібрати відомості, які спростовують підозру чи встановити факти що зібраних доказів може бути недостатньо для прийняття рішення у суді. У такому випадку сторона обвинувачення має прийняти рішення про закриття кримінального провадження на підставі статті 284 КПК України і виключити відомості про особу, якій було повідомлено про підозру, як такої, що не вчинила кримінальне правопорушення.

Законодавець не визначив належного, ефективного механізму реалізації права підозрюваного, його захисника або законного представника на оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. Більше того, оскаржити повідомлення про підозру по суті неможливо, зважаючи на правову природу «обґрунтованої підозри» як стандарту доказування у кримінальному провадженні. Через те, що повідомлення про підозру є однією з провідних стадій досудового розслідування, тому воно і характеризується точними вимогами до сторони обвинувачення, які мають бути дотримані нею під час вчинення такої процесуальної дії.

Порушення закріплених законом приписів повідомлення про підозру зумовлює негативні правові наслідки з точки зору дотримання принципів верховенства права та законності у кримінальному провадженні, які мають безпосередній результат, що має розглядатися як істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, недійсність процесуальної дії і відсутності процесуального статусу підозрюваного.

Так, повідомлення про підозру є провідним для початку процедури зібраних доказів винуватості стосовно конкретно визначеної підозрюваної особи, недійсність даної процесуальної дії має наслідком недопустимість таких доказів. Повідомлення про підозру, складене та вручене не уповноваженими особами, не може вважатися законним, воно не має передбачених КПК України ознак процесуального документа, який засвідчує факт повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. За таких обставин воно не може утворювати належних правових наслідків.

Отже, повідомлена особі підозра, що базується на зібраних під час досудового розслідування доказах, визначає межі судового розгляду. Однак, встановлюючи ці межі, слідчий, прокурор не обмежують розслідування провадження лише один раз повідомленою підозрою. Подальше провадження на досудовому розслідуванні може виявити обставини, які спричиняють зміну підозри чи складення нової підозри. Разом з тим, можливе оскарження

повідомлення про підозру, що є новелою кримінального процесуального законодавства. Хоч на законодавчому рівні і не передбачені конкретні випадки для зміни підозри та її оскарження, проте аналіз судової практики дозволяє виділити певну класифікацію.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ОКРЕМІЙ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

3.1 Повідомлення про підозру спецсуб'єктам, визначеним Кримінальним процесуальним кодексом України: порядок та підстави вручення

В Конституції України серед найважливіших принципів права закріплений принцип рівності усіх громадян перед законом, однак окрема категорія осіб, що здійснює функції та реалізує завдання держави, вимагає додаткових правових гарантій, які встановлені в Основному Законі нашої держави та спеціальних законах. Ці гарантії мають публічно-правовий характер, адже створені для захисту від незаконного втручання у здійснення професійних обов'язків цих осіб, встановлюються з метою державного захисту від перешкоджання виконанню покладених на них обов'язків та здійсненню наданих їм прав [44,с.22]. При цьому норми Конституції України не виключають можливості притягнення до кримінальної відповідальності даної категорії осіб. Відповідно здійснюється особливий порядок притягнення їх до відповідальності, а саме, це стосується специфічного порядку проведення досудового розслідування відносно окремої категорії осіб, зокрема затримання таких осіб, обрання запобіжних заходів, повідомлення про підозру, застосування заходів кримінального провадження, огляд їх особистих речей та багажу, транспорту, жилого або службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій.

Після прийняття КПК України 2012 року проблематика кримінального провадження щодо окремої категорії осіб привертала увагу широкого кола

вчених, серед яких С. Абламський, В. Берназ, В. Гончаренко, Ю. Грошевий, Л. Лобойко, В. Маляренко, М. Погорецький, В. Попелюшко, О. Татаров, Л. Удалова, О. Юхно та інші. Проте низка практичних питань у зазначеній сфері залишаються без однозначної відповіді [8,с.2].

Увагу науковців привернула недосконалість законодавчої регламентації порядку досудового розслідування стосовно окремої категорії осіб, що у свою чергу, викликає труднощі у процесі доказування вчинення ними кримінальних правопорушень, та оперативного досягнення завдань кримінального провадження. [44,с.4]. Специфічний порядок кримінального провадження, який відбувається відносно осіб, перелік яких закріплено в статті 480 КПК України, є способом інтеграції норм законодавства, що регулює публічно-правовий статус зазначених осіб з метою закріплення механізму реалізації гарантій їх незалежності та недоторканості.

Відповідно до частини 1 статті 480 КПК України особливий порядок кримінального провадження застосовується до:

- народного депутата України;
- судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- кандидата у Президенти України;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- Голови, іншого члена Рахункової палати;
- депутата місцевої ради;
- адвоката;
- Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України;

– Голови національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника [30].

Розглянемо вищезазначену категорію осіб більш детально:

1) Народний депутат України:

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат України (далі – народний депутат) є обраний представник Українського народу у Верховній Раді України (далі – ВРУ) і уповноважений протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, визначені Конституцією і законами України. Згідно з частиною 1 статті 26 цього ж закону ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата, крім випадків, що передбачені Конституцією України, цим й іншими законами України. Особливості початку досудового розслідування відносно народного депутата України, повідомлення йому про підозру, затримання, обрання стосовно нього запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій визначаються КПК України [61].

Так, у пункті 2 частини 1 статті 481 КПК України визначено, що письмове повідомлення про підозру народному депутату України здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) чи заступником Генерального прокурора – керівником спеціалізованої антикорупційної прокуратури [30].

2) Суддя, суддя Конституційного Суду України, суддя Вищого антикорупційного суду, а також присяжний на час виконання ним обов'язків у суді, Голова, заступник Голови, член Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України:

Відповідно до частини 1 статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. [25].

Судову владу реалізують судді та, у передбачених законом випадках, присяжні шляхом виконання правосуддя у межах належних судових процедур [62]. У постанові Верховного суду від 11.12.2019 у справі №

536/2475/14-к, Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що суддя відноситься до категорії тих осіб стосовно яких відбувається специфічний порядок кримінального провадження згідно з ст. 480 КПК України. Однією зі складових особливого порядку кримінального провадження являється процедура повідомлення про підозру судді [49].

Гарантія незалежності судді встановлюються через те, що згідно з частиною 1 статті. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд, реалізуючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд і повагу до інших прав та свобод, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що реалізуючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Правосуддя здійснюється на основі Конституції і законів України та з урахуванням засади верховенства права.

Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд чи суддів у будь-який спосіб, зневага до суду або суддів, збирання, зберігання, використання та розповсюдження інформації усно, письмово чи в інакший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються та мають наслідком відповідальність, установлену законом [62].

Перелік осіб, що передбачений частиною 1 статті 480 КПК України, стосовно яких здійснюється своєрідний порядок кримінального провадження, є вираженням диференціації кримінальної процесуальної форми шляхом визначення особливого порядку проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій відносно осіб, які мають специфічний публічний правовий статус у суспільстві, зокрема суддів. Тому ускладнення кримінально-процесуальної форми здійснення підозри суддями є додатковою гарантією їх незалежності [49].

Загальні положення, які регулюють питання процедури повідомлення про підозру, містяться в главі 22 КПК України. Із аналізу норм глави 22 КПК України вбачається, що процедура здійснення повідомлення про підозру судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника, Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України можна умовно розділити на такі етапи:

1) етап прийняття рішення з приводу повідомлення про підозру, який окреслює перевірку підстав здійснення такого повідомлення згідно з частиною 1 статті 276 КПК України, дотримання процесуальних гарантій під час проведення тих чи інших слідчих чи оперативно-розшукових дій або застосування запобіжних заходів, які вчинялись до моменту здійснення такого повідомлення;

2) етап вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи стосовно прийнятого рішення у зовнішню форму шляхом складання тексту повідомлення про підозру згідно вимог, передбачених ст. 277 КПК України, та його підписання;

3) етап доведення інформації до відома адресата, відносно якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі статтею 278 КПК України. На цьому етапі відбувається також повідомлення прав підозрюваному, а в разі якщо підозрюваний виявить належне прохання, то йому повинні детально роз'яснити кожне із зазначених прав [49].

Згідно з пунктом 3 частини 1 статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України відбувається Генеральним прокурором чи

його заступником [30]. Схожа норма закріплена і в частині 4 статті 49 закону України «Про судоустрій і статус суддів», де передбачено, що судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення тільки Генеральним прокурором чи його заступником [62].

Стосовно питання чи Генеральний прокурор або його заступник мають входити до складу групи прокурорів, чи вони є окремими процесуальними керівниками, Велика Палата Верховного суду відзначає наступне: дане повноваження Генерального прокурора чи його заступника є винятковим та не може бути передоручене іншим прокурорам або слідчим. Для виконання цього повноваження ані Генеральний прокурор, ані його заступники не зобов'язані в обов'язковому порядку здійснювати процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні відносно судді, адже кримінальне процесуальне такої вимоги не встановлює. Велика Палата Верховного Суду вказує, що до виключної компетенції Генерального прокурора та/або його заступника належить:

1) перевірка підстав для повідомлення підозри судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і на реалізацію вимог відносно реалізації цих підстав;

2) складання і підписання такого повідомлення про підозру [49].

Велика палата Верховного Суду вважає, що посадові особи, які організують і узгоджують діяльність органів прокуратури з метою забезпечення оперативного виконання функцій прокуратури, мають право здійснювати нагляд за законністю здійснення повідомлення про підозру судді на цих етапах. Вони особисто мають перевірити обґрунтованість прийняття рішення про здійснення такого повідомлення, з'ясувавши для цього, чи були дотримані гарантії стосовно затримання судді та проведення оперативно-розшукових або слідчих дій, та чи правильно визначено підслідність. Що

стосується кінцевого етапу процедури здійснення повідомлення про підозру, а саме його вручення, Велика Палата Верховного Суду вважає, що норма статті 276 КПК України має відсильний характер та вказує на те, що особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб передбачаються главою 37 КПК України. Проте, глава 37 КПК України є спеціальною відносно глави 22 КПК України та не дає розуміння того, чи поширюється на Генерального прокурора чи його заступника норма про особисте вручення ними повідомлення про підозру, так само не визначає імперативної вимоги про це [49].

Велика Палата Верховного Суду вважає, що вручення повідомлення про підозру, роз'яснення прав підозрюваному є підсумковим етапом, яким завершується процедура здійснення повідомлення про підозру. Однак, саме по собі вручення тексту повідомлення про підозру іншим суб'єктом за умови, що його було прийнято, перевірено, складено і підписано уповноваженим на це статтею 481 КПК України суб'єктом, не порушує гарантії суддівської незалежності.

Велика Палата Верховного Суду наголошує, що окрім суддів, норма пункту 3 частини 1 статті 481 КПК України передбачає широкий перелік осіб, стосовно яких забезпечується особливий порядок здійснення повідомлення про підозру, коли участь Генерального прокурора або його заступника є обов'язковою, а саме: присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [49]. Аналіз вищезазначеного переліку осіб, стосовно яких кримінальним законодавством України установлений винятковий порядок кримінального провадження, підтверджує висновок, висловлений колегією суддів про те, що додаткова гарантія у формі встановлення спеціальної процедури здійснення повідомлення про підозру цим категоріям осіб проявляється в обґрунтуванні підстав та подальшому складанні і підписанні повідомлення про підозру суб'єктами, які визначені законом. Проте,

подальше вручення письмової підозри конкретним категоріям осіб не позначається на посиленні чи послабленні цих гарантій. Сам по собі факт особистої передачі повідомлення про підозру не забезпечує додаткового захисту ані судді, ані іншим особам стосовно яких розкрито спеціальний порядок здійснення повідомлення про підозру.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду стверджує, що вручення повідомлення про підозру судді іншою уповноваженою особою за умови, що рішення було прийняте і підписане з урахуванням вимог статті 481 КПК України, не порушує гарантії суддівської незалежності. Тому, Генеральний прокурор чи його заступник можуть покласти обов'язок вручити повідомлення про підозру на слідчого чи іншого прокурора [49]. Дане твердження знайшло своє відображення і у частині 2 статті 482 КПК України, де зазначено, що Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник регіональної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним частиною першою цієї статті, з урахуванням положень частини 1 та 2 статті 278 КПК України [30].

Одночасно, Велика Палата Верховного Суду з урахуванням статті 481 КПК України акцентує увагу на тому, що відповідне доручення Генеральний прокурор чи його заступник можуть видати тільки тій уповноваженій особі, яка здійснювала досудове розслідування чи входила до групи, що уповноважена для здійснення цього кримінального провадження згідно зі статтею 37 КПК України.

Специфічний процес повідомлення про підозру суддям саме Генеральним прокурором чи його заступником, що обіймають керівні адміністративні посади в органі прокуратури найвищого рівня, являє запоруку захисту суддів від протиправного впливу та втручання будь-яких суб'єктів у їхню професійну діяльність з приводу реалізації правосуддя у державі. Ця гарантія покликана уберегти суддів від дій, цілеспрямованих на підрив авторитету судової влади у суспільстві загалом [49].

Як зазначає Велика Палата Верховного Суду, однією зі складових правового статусу судді є його незалежність і недоторканість, що обумовлює віднесення судді до окремої категорії осіб, кримінальне провадження відносно яких ведеться за специфічної процедури. Колегія суддів Великої Палати Верховного Суду вважає, що характеристика правової природи даних дій та установа кола суб'єктів, які уповноважені на їх вчинення, має важливе практичне значення для висновку про те, на якому із етапів здійснення повідомлення про підозру об'єктивується гарантія незалежності суддів [49].

3) Кандидат у Президенти України:

Відповідно до частини 1 статті 75 Виборчого кодексу України президентом України може бути вибраний громадянин України, який на день виборів досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, володіє державною мовою та проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років. Висування претендентів на пост Президента України партіями та самовисування розпочинається з першого дня виборчого процесу та завершується за п'ятдесят п'ять днів до дня виборів [4].

Згідно з частиною 1 та 2 статті 103 Виборчого кодексу України Центральна виборча комісія (далі – ЦВК) фіксує кандидата на пост Президента України, самовисування та особи, висунутої партією, при наявності необхідних документів. При цьому, положенням частини 8 статті 103 Виборчого кодексу передбачено, що кандидатуру на пост Президента України не пізніше як у триденний строк з дня прийняття рішення про його реєстрацію видається посвідчення кандидата на пост Президента України за формою, установленною ЦВК. Рішення про реєстрацію кандидата на пост Президента України у такий самий строк розміщується на офіційному веб-сайті ЦВК [4].

Письмове повідомлення про підозру кандидату у президенти України здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) чи заступником Генерального прокурора –

керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Згідно з частиною 2 статті 481 КПК України Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник регіональної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним частиною першою цієї статті, з урахуванням частин 1 та 2 ст. 278 КПК України [30].

4) Уповноважений Верховної ради України з прав людини:

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі виконує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ [63]. Уповноважений виконує помітну роль під час захисту та охорони прав і свобод людини та громадянина в Україні, яка надала перевагу демократичному та правовому напрямку розвитку країни. Вагомим залишається факт незалежності діяльності Уповноваженого, який характеризується високим статусом, закріпленим у Конституції України, а також системою фінансування та незалежного вирішення кадрових питань, обранням на посаду Уповноваженого і звільненням його з посад [65, с.67].

Згідно з частиною 2 статті 4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений виконує свою діяльність незалежно від інших державних органів чи посадових осіб. Діяльність Уповноваженого додає способи захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, не скасовує їх та не тягне перегляду компетенції державних органів, які реалізують захист та відновлення порушених прав і свобод. Положеннями статті 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України» встановлено що Уповноважений

повинен додержуватися норм чинного законодавства, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати реалізацію покладених на нього функцій і користуватися наданими йому правами. Уповноважений мусить зберігати конфіденційну інформацію, хоча, цей обов'язок діє і після припинення його повноважень. У разі розголошення подібних відомостей Уповноважений несе відповідальність відповідно до норм законодавства. Також, він не має права розголошувати отримані дані про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди. Відповідно до частини 3 статті 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений наділений правом недоторканості на період виконання своїх повноважень. Без згоди Верховної Ради України його не можна притягнути до кримінальної відповідальності чи застосувати до нього заходи адміністративного стягнення, які накладаються в судовому порядку, затримувати, арештовувати, здійснювати обшук. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено Уповноваженому тільки Генеральним прокурором. За порушення законодавства з приводу гарантій діяльності Уповноваженого, його представників і працівників секретаріату винні особи притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством [63].

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру Уповноваженому здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. При цьому, вищезгадані уповноважені особи можуть доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним частиною першою цієї статті, з урахуванням вимог частини 1 та 2 ст. 278 КПК України [30].

Під час аналізу норм-дефініцій пункту 14 частини 1 статті 3 КПК України встановлено, що притягнення до кримінальної відповідальності

починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, та, відповідно вручення повідомлення про підозру Уповноваженому означатиме початком притягнення його до кримінальної відповідальності. [2, с. 38].

У багатьох країнах світу омбудсмен має недоторканість. Національне законодавство більшості держав визначає своєрідну систему притягнення омбудсмена і його заступників до кримінальної відповідальності, а також зняття імунітету з відповідних осіб. Зокрема, Венеціанська комісія (Консультативний орган Ради Європи) у особистій збірці висновків стосовно установи омбудсмена засвідчила, що такий підхід є абсолютно аргументованим і забезпечує кращі гарантії незалежності органу та його сприймання у суспільстві. Притягнення до кримінальної відповідальності чи накладення адміністративних стягнень на омбудсмена та/або його заступників потребує згоди:

- Парламенту – у Чехії, Сербії, Вірменії, Португалії, Албанії, Словенії; Польщі, Грузії та Латвії (за поданням Генерального прокурора); Естонії (за поданням Президента);

- Двох палат Парламенту – у Боснії та Герцеговині, Румунії;

- Конституційного комітету – у Швеції;

- Президента – в Узбекистані (за поданням Генерального прокурора).

У деяких європейських державах омбудсмен ще користується імунітетом. Так, приміром, законодавство Угорщини та Хорватії передбачає, що омбудсмен та його заступники користуються таким же імунітетом, як і члени Парламенту. В Албанії ж народний захисник користується таким же імунітетом, як суддя Верховного Суду [96].

5) Голова, інший член Рахункової палати:

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Рахункову палату» Рахункова палата від імені ВРУ здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання. Члени Рахункової палати призначаються на посади та звільняються з посад ВРУ

відповідно до вимог цього Закону та в порядку, встановленому Регламентом ВРУ Так, частина 3 статті. 20 закону України «Про Рахункову палату» голова Рахункової палати призначається на посаду ВРУ за поданням Голови Верховної Ради України. Голова Верховної Ради України вносить на розгляд ВРУ подання про призначення на посаду Голови Рахункової палати із членів Рахункової палати. Разом з тим, заступник Голови Рахункової палати обирається із складу членів Рахункової палати. Обрання та звільнення від виконання обов'язків заступника Голови Рахункової палати відбувається на засіданні Рахункової палати шляхом відкритого голосування за поданням Голови Рахункової палати. Заступник Голови Рахункової палати вважається обраним чи звільненим від виконання обов'язків, коли подібне рішення підтримала більшість від складу Рахункової палати, визначеного частиною 1 статті 17 цього Закону. Відповідно до пункту 2 частини 1 статі 23 Закону України «Про Рахункову палату» член Рахункової палати несе персональну відповідальність за результати своєї роботи. Також, посадові особи апарату Рахункової палати за свої протиправні дії або бездіяльність несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність[59].

Письмове повідомлення про підозру членам Рахункової палати здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, з урахуванням положень частини 1 та 2 статті 278 КПК України [30].

б) Депутат місцевої ради:

Відповідно до частини 4 статті 140 Конституції України органи місцевого самоврядування, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст, є районні та обласні ради При цьому, частиною 1 статті. 141 Конституції України передбачено, що до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на

основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради має наслідком припинення повноважень депутатів відповідної ради [25].

У Законі України «Про статус депутатів місцевих рад» вказано, що повноваження депутата місцевої ради розпочинаються з дня відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення результатів виборів відповідною територіальною виборчою комісією та закінчуються в день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання, окрім встановлених законом випадків дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради чи ради, до складу якої його обрано [60]. У статті 18 вищевказаного закону виділені наступні обов'язки депутата місцевої ради: 1) додержання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, регламенту ради й інших нормативно-правових актів, які формулюють порядок діяльності ради та її органів; 2) участь у роботі ради, постійних комісіях й інших її органів, до складу яких він входить; 3) виконання доручень ради, її органів, сільського, селищного, міського голови чи голови ради, а також обов'язок інформувати їх про виконання доручень. В частині 1 статті 30 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» зазначено, що депутат місцевої ради наділений усією повнотою повноважень, передбачених цим та іншими законами України. При цьому, обмеження в реалізації повноважень допускаються лише у випадках, передбачених законодавством. Депутат місцевої ради не несе відповідальності за виступи на засіданнях ради та її органів, за винятком відповідальності за образи або наклеп. [60].

Так, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру депутату місцевої ради здійснюється Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної

прокуратури в межах його повноважень [30]. А в частині 1 статті 31 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», зазначається норма про те, що прокурор, який здійснив повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради, повідомляє про це відповідну місцеву раду не пізніше наступного робочого дня з дня такого повідомлення[60].

7) Адвокат:

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат – фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах і в порядку, передбачених цим законом. З метою забезпечення відповідного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів і вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні функціонує адвокатське самоврядування [51].

Положенням пункту 1 частини 1 статті 481 КПК України передбачено, що письмове повідомлення про підозру здійснюється Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень [30].

Схоже положення відображене і в пункті 13 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема, серед гарантій адвокатської діяльності існує особливий перелік уповноважених осіб, зобов'язаних повідомляти про підозру адвокату у вчиненні кримінального правопорушення чим і підкреслюється своєрідний статус адвоката, і тим самим відносить цю особу до окремої категорії осіб, стосовно якої застосовується спеціальний порядок кримінального провадження [51].

З урахуванням положень статей 276, 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором, а у випадках неможливості такого вручення – у спосіб,

передбачений КПК України для вручення повідомлень. Вищезгадана норма є обов'язковою відповідно до змісту частини 1 статті 276 КПК України [30].

8) Генеральний прокурор, його заступник, прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону України «Про прокуратуру» систему прокуратури України становлять:

- офіс Генерального прокурора;
- обласні прокуратури;
- окружні прокуратури;
- спеціалізована антикорупційна прокуратура [58].

Положенням частини 2 статті 8 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор, який має двох перших заступників і заступників, а ще заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [58].

Згідно з пунктом 1.1 «Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора», затвердженого наказом Генерального прокурора від 05.03.2020 року № 125 Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [55].

Положеннями пункту 2 та 4 частини 1 статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Генеральному прокурору – заступником Генерального прокурора [30].

9) Директор та працівники Національного антикорупційного бюро України:

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчиняються посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та являють загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів відносно протидії корупції [57].

У статті 4 вищезазначеного Закону виокремлено такі гарантії незалежності Національного бюро:

- специфічна система конкурсного відбору Директора Національного бюро і вичерпний перелік підстав припинення повноважень Директора;
- конкурсними засадами відбору інших працівників Національного бюро, їх особливим правовим і соціальним захистом, відповідними умовами оплати праці;
- установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного бюро;
- визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, їх близьких родичів, майна;
- іншими засобами[57].

Згідно з абзацом 1 частини 1 статті 6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному цим Законом [57].

Відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» до працівників Національного бюро

належать особи, які є гласними та негласними штатними працівниками, з числа осіб начальницького складу, державних службовців й інших працівників, що працюють за трудовими договорами в Національному бюро.

Негласними штатними працівниками національного бюро можуть бути детективи, старші детективи та працівники інших підрозділів національного бюро. Особами начальницького складу є працівники підрозділів швидкого реагування, захисту учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників відповідно до цього Закону, оперативно-технічних підрозділів та підрозділів детективів Національного бюро. Так, працівники Національного бюро самостійно приймають рішення у межах своїх повноважень. Вони повинні відмовитися виконувати будь-які накази, розпорядження чи вказівки, що не відповідають законодавству, а також вжити інших заходів, передбачених Законом [57].

Згідно з пунктом 2 частини 1 статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру Директору або іншому працівнику Національного бюро здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [30].

10) Голова Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступник:

Відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Керівництво діяльністю Національного агентства виконує його Голова, який призначається на посаду і звільняється з посади Кабінетом Міністрів України у порядку, визначеному цим Законом. Згідно з частиною 6 статті 5 Закону України «Про запобігання корупції» Голова національного агентства може мати трьох заступників, яких він призначає і звільняє з посади. Заступники Голови Національного агентства виконують

свої повноваження згідно з розподілом обов'язків, затвердженого Головою Національного агентства, та у разі відсутності Голови здійснюють його обов'язки на підставі наказу Голови Національного агентства [53]. Так, частинами 1 та 2 статті 9 Закону України «Про запобігання корупції» незалежність Національного агентства від впливу або втручання у його діяльність гарантується:

- специфічним статусом Національного агентства;
- особливим порядком відбору, призначення і припинення повноважень Голови Національного агентства;
- порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства;
- належними умовами оплати праці Голови, заступників Голови та службовців апарату Національного агентства;
- прозорістю його діяльності а також в в інший спосіб визначений цим законом.

Голова, заступник Голови, службовці апарату Національного агентства під час виконання покладених на них обов'язків виступають представниками влади та діють від імені держави, а також знаходяться під її захистом. Відповідно до абзацу 1 частини 5 статті 9 Закону України «Про запобігання корупції» повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Голові, заступнику Голови Національного агентства може бути здійснено лише Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [53].

На підставі вищевикладеного варто зазначити, що статтею 481 КПК України закріплено спеціальний порядок повідомлення окремим категоріям осіб про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, а також встановлено детальний перелік суб'єктів, які мають право повідомляти окремим категорія осіб про підозру у вчиненні злочину [30].

Спеціальна процедура повідомлення окремій категорії осіб про підозру за статтею 481 КПК України має на меті створення механізму, за якого кримінальне переслідування цих осіб може бути розпочато виключно вищим посадовим складом органів прокуратури, що водночас покликано забезпечити належне дотримання прав і гарантій, наданих цим особам за законом [44, с. 23].

Формуючи систему нормативних приписів щодо процедури здійснення повідомлення про підозру, що вказана у статті 480 КПК України, необхідно враховувати положення не тільки статей 276-279 та 481 КПК України, а й законів України, які визначають правовий статус та гарантії діяльності таких осіб.

Аналізуючи правові приписи, визначені в статті 481 КПК України, треба враховувати таке:

- по-перше, випадки, зміст, порядок вручення та зміна письмового повідомлення про підозру відбувається у відповідності із загальними положеннями КПК України (статті 276-279), під час якого враховуються особливості, зазначені в главі 37 КПК України;

- по-друге, особливості провадження, що містяться в главі 37 КПК України, розділені залежно від статусу особи, який вона має, здійснюючи певні державні або суспільні функції;

- по-третє, для правильного розуміння специфіки кримінального провадження щодо окремих категорій осіб, положення глави 37 КПК України треба розглядати в нерозривному зв'язку з іншими законами, які комплексно визначають правову основу їх діяльності (наприклад, законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність тощо»).[44,с.24].

Статтею 481 КПК України закріплено спеціальний порядок повідомлення окремих категорій осіб про підозру, а також встановлено повний перелік суб'єктів, які можуть повідомляти окремим категоріям осіб про підозру у вчиненні злочину.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 481 КПК України письмове повідомлення про підозру здійснюється:

- адвокату, депутату місцевої ради, депутату ВРУ, Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень;

- народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому, Голові чи іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, директору або іншому працівнику Національного бюро, заступникам Генерального прокурора, Голові Національного агентства, його заступнику – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

- судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного бюро – Генеральним прокурором або його заступником;

- судді Вищого антикорупційного суду – генеральним прокурором (виконувачем обов'язків генерального прокурора);

- Генеральному прокурору – заступником Генерального прокурора [30].

Однак, на практиці Генеральний прокурор України, його заступники та керівники обласних прокуратур доволі рідко індивідуально повідомляють про підозру. Вони підписують повідомлення про підозру, однак вручення, роз'яснення його суті і прав підозрюваного доручають слідчому, який розслідує кримінальне провадження. Існують протилежні позиції судових інстанцій з приводу допустимості таких дій. Ці протилежні позиції пов'язані з різною оцінкою змісту процесуального порядку повідомлення про підозру,

визначеного у главі 22 КПК України, де вказано, що повідомлення про підозру «складається» (частина 1 статті 277 КПК України) та «вручається» (частина 1 статті 278 КПК України); у главі 37 КПК України, де у нормі частини 1 статті 481 «письмове повідомлення про підозру здійснюється», і тим – чи охоплює поняття «здійснення письмового повідомлення про підозру» його «складання». [44,с.25].

Значення терміну «складати» є підставою для судження про те, що складання письмового повідомлення про підозру полягає в утворенні цього процесуального документа. Але поняття «здійснювати» – є ширшим за своїм значенням, аніж «складати». Для того, щоб письмове повідомлення про підозру було реальним замало створити цей процесуальний документ.

Трактування змісту конструкції «письмове повідомлення про підозру здійснюється», що передбачено статтею 481 КПК України, слід розуміти як вказівку законодавця складати письмове повідомлення про підозру особам, зазначеним у статті 480 КПК України, і реалізувати його шляхом особистого вручення представниками державного обвинувачення – Генеральним прокурором України (виконуючим обов'язки Генерального прокурора), його заступником, керівником обласної прокуратури [44,с.26].

Процесуальний порядок повідомлення про підозру, а також порядок повідомлення про нову підозру чи зміну раніше повідомленої підозри є однотипним для використання під час кримінального провадження щодо осіб, визначених у статті 480 КПК України. При повідомленні про підозру окремій категорії суб'єктів доцільно дотримуватися загальної процедури, яка передбачає, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК України, у випадках:

- затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- обрання до особи одного з передбачених запобіжних заходів;
- наявності достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення [44, 32].

В усіх вищевказаних випадках, особа невідкладно має бути повідомлена про підозру і набути процесуального статусу, який надає їй можливість стати суб'єктом права на захист (стаття 42 КПК України).

Процесуальний порядок повідомлення про підозру окремій категорії осіб проявляється у наступних складових:

1) складання письмового повідомлення про підозру здійснюється прокурором відповідного рівня;

2) вручення письмового повідомлення про підозру за певних умов може здійснюватися слідчим, який проводить досудове розслідування чи прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному провадженні. Дане положення передбачено статтею 278 КПК України. Окрім цього вручення письмового повідомлення здійснюється з урахуванням положень статті 135 КПК України з приводу вручення повідомлень, які надсилаються поштою (в тому числі електронною) чи факсимільним зв'язком.

Вручення письмового повідомлення про підозру окремій категорії осіб здійснюється у день його складання, а у випадках неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі має бути вручено не пізніше 24 годин з моменту її затримання. Якщо особі не вручено повідомлення про підозру після спливу 24 годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Повідомлення підозрюваному про його права здійснює прокурор, який вручає підозрюваній особі пам'ятку про її процесуальні права та обов'язки, що визначені в статті 42 КПК України. На прохання підозрюваного, прокурор зобов'язаний детально роз'яснити кожне із зазначених прав. Після цього прокурором негайно вносяться дані до ЄРДР із зазначенням дати і часу повідомлення про підозру, правової кваліфікації кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із вказівкою на

статтю (частину статті) закону України про кримінальну відповідальність [44,с.27-29].

Окрім основного повідомлення про підозру, в кримінальному провадженні може виникнути необхідність у повідомленні про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри. У таких випадках процедура вручення майже не відрізняється від попередньої. Звідси випливає, що повідомлення про підозру – це обов'язковий етап кримінального провадження, зокрема, стадії досудового розслідування, бо саме з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності. Значення цього етапу проявляється в тому, що:

- на цьому етапі формується підозра, тобто перша офіційна аргументована гіпотеза, попередній висновок стосовно відношення конкретної особи до вчинення правопорушення;

- з моменту повідомлення особі про підозру починається притягнення її до кримінальної відповідальності;

- з дня повідомлення про підозру починають відраховуватися строки досудового розслідування (ст. 219 КПК України);

- після складання повідомлення про підозру вирізняються загальні напрями подальшого розслідування, згідно яких підозра має бути перевірена і спростована чи трансформована в обвинувачення – твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність;

- у кримінальному провадженні з моменту повідомлення про підозру між державними органами, які ведуть кримінальне провадження, та особою якій повідомлено про підозру виникають кримінальні процесуальні правовідносини, з'являється центральна процесуальна фігура досудового розслідування, новий учасник – підозрюваний, який є суб'єктом права на захист, з чим пов'язується виникнення функції захисту.

Отже, процедура повідомлення про підозру окремим категоріям осіб проводиться з урахуванням загальних процесуальних дій, але здійснюється спеціальними суб'єктами. Перелік даної категорії осіб передбачений главою 37 КПК України. Підстави повідомлення про підозру є загальними для всіх громадян України, однак враховується їхня діяльність, оскільки ці особи можуть займати відповідальне становище в державі і тоді процедура повідомлення про підозру передбачає застосування і спеціальних положень чинного законодавства.

3.2 Судова практика оскарження повідомлення про підозру сільським головою, народним депутатом України та суддею

Судова практика як джерело права являє собою елемент соціально-правового досвіду й результат діяльності судових органів, що відображаються в офіційних актах органів судової влади, які містять головні та актуальні правові позиції обов'язкового чи рекомендаційного характеру. Серед відомих на сьогодні прав людини не останнє місце посідає право на звернення до суду за судовим захистом прав та охоронюваних законом інтересів.

У сучасних реаліях розвиток місцевого самоврядування виступає пріоритетним курсом державної політики України, яка позиціонує себе як демократична, соціальна, правова держава. Сільський голова відноситься до категорії посадових осіб місцевого самоврядування і належить до категорії осіб, відносно яких здійснюється особливий порядок вручення повідомлення про підозру. Судова практика стосовно оголошення підозри сільському голові як особі, щодо якої здійснюється особливий порядок кримінального провадження, є незначною, проте у практиці українських судів є

провадження такого характеру. Зокрема, ухвалою Рівненського міського суду від 16.05.2019 у справі № 569/3034/19 постановлено, що адвокатом була подана скарга про скасування повідомлення про підозру, яку було вручено голові Шубківської сільської ради у кримінальному провадженні за частиною 3 статті 368 ККУ. Так, захисник зазначив, що орган досудового розслідування чітко не вказав про беззаперечність фактів, викладених у тексті підозри та не спирався на зібрані докази під час проведення процесуальних дій до пред'явлення підозри, хибно кваліфікував дії особи за обставинами вчинення кримінального правопорушення, викладеними в підозрі. Окрім цього, представники органу досудового розслідування не перевірили та не зазначили в чому полягає статус підозрюваної особи – голови Шубківської сільської ради [87]. Як відзначив слідчий суддя: «...для вирішення питання стосовно обґрунтованості повідомленої підозри оцінка наданих слідчому судді доказів ведеться з тією метою, щоб визначити вірогідність та достатність підстав причетності тієї чи іншої особи до вчинення кримінального правопорушення, а також встановлення чи підозра є обґрунтованою, щоб виправдати подальше розслідування або висунення обвинувачення органом досудового розслідування». Посилання заявника на те, що повідомлення про підозру у вчиненні головою Шубківської сільської ради в інкримінованому злочині складено за відсутності достатніх доказів, є безпідставними. Це підтвердилося протоколом про результати здійснення негласної слідчої (розшукової) дії – аудіо-відео контролю особи, показаннями свідка, протоколом огляду і врученням грошових коштів, що вказують на обґрунтованість підозри в отриманні сільським головою неправомірної вигоди з боку органу досудового розслідування. Враховуючи вищевикладене, підстав для скасування повідомлення про підозру не було, тому у задоволенні скарги відмовлено [87].

На противагу вищевикладеному, в судовій практиці існують справи, в яких орган досудового розслідування порушив процедуру оголошення підозри особі, щодо якої здійснюється особливий порядок кримінального

провадження. Для прикладу: згідно з ухвалою Полтавського апеляційного суду від 03.06.2020 у справі № 554/6660/19 встановлено, що ухвалою слідчого судді Ожтбрського районного суду м. Полтава від 10.02.2020 задоволено скаргу адвоката в інтересах підозрюваного, який обіймає посаду Опішнянського селищного голови і скасовано повідомлення про підозру за частиною 3 статті 368 ККУ. Аналізуючи матеріали провадження і повідомлення про підозру, колегія суддів вказала, що підозрювана особа на момент вчинення інкримінованого кримінального правопорушення обіймала посаду Опішнянського селищного голови, а тому повідомлення про підозру даній особі мало б вручатися в особливому порядку, передбаченому положеннями статей 480, 481 КПК України [85]. Аналізуючи вищевикладене, слід відмітити особливий порядок проваджень проти осіб, зазначених у статті 480 КПК, та осіб, уповноважених оголошувати їм письмову підозру відповідно до статті 481 КПК. Відповідно до змісту статті 481 КПК такими особами у відношенні до сільського голови є Генеральний прокурор, його заступник, керівник обласної прокуратури в межах його повноважень. Разом з тим, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 11.12.2019 у справі № 536/2475/14-к зазначила, що вручення повідомлення про підозру іншою особою не порушує гарантії особи за умови, що рішення прийнято і підписано суб'єктами, визначеними статтею 481 КПК України. Враховуючи зазначені норми чинного законодавства і правової позиції Великої Палати Верховного суду колегія суддів приходить до висновку, що прийняття рішення і підписання повідомлення про підозру селищному голові мають тільки суб'єкти визначені пунктом 1 частини 1 статті 481 КПК України, а вручення селищному голові повідомлення про підозру може здійснюватися за дорученням Генерального прокурора, його заступника та керівника обласної прокуратури, іншою посадовою особою сторони обвинувачення, зокрема прокурором або слідчим.

В ухвалі Луцького міськрайонного суду Волинської області від 20.07.2020 у справі № 161/446/20, де підозрюваній особі, яка займала посаду

голови Гіркополонківської сільської ради, повідомлення про підозру було оголошено тимчасово виконуючим обов'язки військового прокурора Західного регіону України. Відповідно до статті 481 КПК України виконуючий обов'язки керівника обласної прокуратури, не зазначений як суб'єкт, якого уповноважено на прийняття рішення і підписання повідомлення про підозру особі, яка обіймає посаду селищного голови. Виконувач обов'язків суб'єкта, який має прерогативу на прийняття рішення і підписання повідомлення про підозру, зазначений тільки в пункті 2 частини 1 статті 481 КПК України і його повноваження не поширюються на сільського голову. Враховуючи вищевикладене, суд відмовив у задоволенні вимог військового прокурора, що перебував у статусі тимчасово виконуючого обов'язки Генерального прокурора. Військовий прокурор подав апеляційну скаргу про скасування ухвали слідчого судді і постановлення нової ухвали, якою слід відмовити у задоволенні скарги адвоката на повідомлення про підозру, у зв'язку з тим, що слідчий суддя помилково вирішив, що повідомлення про підозру вручено не уповноваженою особою, так як відповідно до частини 3 статті 11 Закону України «Про прокуратуру» у разі відсутності керівника обласної прокуратури його повноваження здійснює перший заступник керівника обласної прокуратури, у зв'язку з чим виконуючий обов'язки керівника обласної прокуратури мав повноваження для повідомлення підозри підозрюваному [82].

Так, в ході розгляду апеляційної скарги, апеляційний суд прийшов до висновку, що виконуючий обов'язки Генерального прокурора не зазначений в переліку осіб уповноважених на оголошення письмової підозри особам, передбаченим пунктом 1 частини 1 статті 481 КПК, а саме, сільському голові. Тому, повідомлення про підозру підписане виконуючим обов'язки Генерального прокурора, не наділений повноваженнями на прийняття рішення і підписання повідомлення про підозру сільському голові є повністю необґрунтованим. Відтак, скаргу адвоката про скасування повідомлення про підозру було задоволено, а відомості про дату та час повідомлення про

підозру зобов'язано виключити з ЄРДР. За результатами апеляційного розгляду апеляційну скаргу військового прокурора залишено без задоволення, а ухвалу слідчого судді про скасування повідомлення про підозру залишено без змін [85].

Другою категорією осіб відносно яких передбачається особливий порядок кримінального провадження є народний депутат України. Аналізуючи практику національних судів, народні депутати України нерідко звертаються до суду за захистом своїх порушених чи оспорюваних прав або законних інтересів. Так, згідно ухвали Печерського районного суду міста Києва від 26.08.2020 у справі № 757/26430/20-к встановлено, що на повідомлення від 12.02.2020 Генерального прокурора Рябошапки Р.Г. про підозру особі у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 2 статті 28, і частиною 1 статті 346 КК України подано скаргу [84]. Скарга обґрунтована тим, що при врученні повідомлення про підозру народному депутату України не дотримана кримінальна процесуальна форма вручення такого повідомлення, оскільки її вручено на підставі доручення про здійснення процесуальних дій від 12.02.2020, виданого Генеральним прокурором Рябошапкою Р.Г. заступнику начальника другого відділу процесуального керівництва Першого управління організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яке здійснюється слідчими центрального апарату Державного бюро розслідувань, Департаменту організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням органів Державного бюро розслідувань Офісу Генерального прокурора Наливайку М.Я. та прокурору даного відділу Яновському М.В., яким доручено здійснити повідомлення про підозру народному депутату України у вчиненні погрози вбивством Президенту України у зв'язку з його державною діяльністю, за попередньою змовою осіб. Заслухавши доводи захисника, дослідивши матеріали скарги, слідчий суддя дійшов такого висновку, що відповідно до пункту 10 частини 1 статті 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені повідомлення слідчого, прокурора про

підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження чи звернення до суду із обвинувальним актом – підозрюваним, його захисником або законним представником. Виходячи з положень статті 283 КПК України, формами закінчення досудового розслідування є постанова про закриття кримінального провадження, обвинувальний акт, або клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, що направлені до суду. Як встановлено слідчим суддею, обвинувальний акт відносно підозрюваної особи направлено до Галицького районного суду міста Львів, підготовче судове засідання у кримінальній справі призначено на 27.10.2020. На підставі цього, слідчим суддею відмовлено у задоволенні скарги захисника підозрюваної особи [84].

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 481 КПК України: «...письмове повідомлення про підозру судді здійснюється Генеральним прокурором або заступником». Проте питання про те, що вручати та повідомляти таку підозру судді зобов'язаний виключно Генеральний прокурор України або його заступник, належить до дискусійних. Аналіз судової практики свідчить про те, що серед суддів першої та апеляційної інстанції існує розбіжна судова практика стосовно визначення суб'єктного складу повідомлення про підозру судді. Так, у своїх рішеннях деякі суди дотримуються позиції, що письмове повідомлення про підозру судді та його вручення має здійснюватися виключно Генеральним прокурором або його заступником. Ухвалою Апеляційного суду Волинської області від 24.01.2018 у справі № 349/1487/14-к встановлено, що вироком Луцького міськрайонного суду від 18.05.2015 особу, яка працювала на посаді судді Залізничного районного суду міста Львів засуджено за частиною 3 статті 368 ККУ. У апеляційній скарзі захисник обвинуваченого вказує на істотне порушення процесуального законодавства органом досудового розслідування відносно повідомлення про підозру у вчиненні інкримінованого кримінального

правопорушення – підозру оголошено не Генеральним прокурором України чи його заступником, а процесуальним керівником, чим було порушено законодавчо встановлений принцип недоторканності судді [78]. Здійснення повідомлення про підозру професійному судді виключно Генеральним прокурором або його заступником є похідним повноваженням від первинного права, що випливає з процесуального керівництва. Обмеження переліку процесуальних керівників у кримінальному провадженні, що мають право повідомляти про підозру професійним суддям, зумовлене особливим статусом останніх та гарантіями їх незалежності. Таким чином, системний аналіз пункту 15 частини 1 статті 3, статті 36, частини 1 статті 276 та пункту 3 частини 1 статті 481 КПК свідчить про те, що процесуальну дію у вигляді повідомлення про підозру судді може здійснити лише процесуальний керівник, яким може бути тільки Генеральний прокурор чи його заступник.

Таким чином, повідомити про підозру професійному судді може лише Генеральний прокурор чи його заступник, які є процесуальними керівниками у реальному кримінальному провадженні від самого початку. Якщо утворено групу процесуальних керівників, то відповідно до частини 6 статті 36 КПК, вони обов'язково мають бути в ній старшими. Згідно з частиною 4 статті 22, абзац 1 частини 1 статті 277, частини 1 статті 278 КПК України Генеральний прокурор чи його заступник, не можуть доручити вручення повідомлення про підозру слідчому судді через те, що слідчий суддя має право вручати складене виключно ним самим і погоджене з прокурором повідомлення про підозру. Оскільки повідомлення про підозру судді Залізничного районного суду м. Львова підписано першим заступником Генерального прокурора України, який навіть не входить в групу прокурорів в даному кримінальному провадженні, а оголошено заступником начальника другого слідчого відділу Управління з розслідування особливо важливих справ Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України, який не складав дане повідомлення, тому на думку апеляційного суду суддя Залізничного районного суду міста Львів не набув статусу підозрюваного у даному

кримінальному провадженні, всупереч вимогам національного кримінального процесуального законодавства. Апеляційний суд Волинської області ухвалив, що вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 18.05.2015 необхідно скасувати, а кримінальне провадження закрити на підставі пункту 3 частини 1 статті 284 КПК у зв'язку з «не встановленням достатніх доказів для доведення винуватості в суді у вчиненні злочину», передбаченого частиною 3 статті 386 ККУ, і вичерпанням можливості для їх отримання [78].

Отже, оскарження повідомлення про підозру виступає інструментом захисту прав підозрюваної особи. Оскаржуючи повідомлення про підозру, важливо не обмежуватися викладом формальних обставин, необхідно більш ґрунтовно висловити свою позицію, перерахувавши всі можливі аргументи визнання дії, вчинені органом досудового розслідування незаконними. Вивчення значної кількості судових рішень свідчить про те, що порушуються процедурні моменти під час оголошення про підозру особливій категорії осіб.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі викладено науково–обґрунтовані положення, які відображають результат проведеного дослідження, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне і практичне значення для науки кримінального процесу та практичної діяльності щодо повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, зокрема:

1) Комплексно досліджено генезу повідомлення про підозру, у зв'язку з чим виокремлено шість її основних етапів. Кожен етап характеризується своїми особливостями і дозволяє простежити, як розвивалося повідомлення про підозру на різних етапах розвитку нашої держави.

2) Здійснено вивчення різних теоретико-наукових підходів до розуміння поняття «підозри» та «повідомлення про підозру», а також систематизовані різні категорії повідомлення про підозру.

3) Надано власне визначення поняття «повідомлення про підозру» - це перший етап державного обвинувачення, на якому сторона обвинувачення офіційно формулює свою позицію, викладає зміст підозри про вчинення кримінального правопорушення щодо конкретної особи, здійснює правову кваліфікацію кримінального правопорушення із посиланням на норму закону України про кримінальну відповідальність, подає короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі із вказівкою на час, місце його вчинення, а також суттєвих обставин відомих на момент повідомлення про підозру, вказує права підозрюваного.

4) Визначено, що процесуальне становище підозрюваного необхідно розглядати відповідно до таких умов: поява підозрюваного у кримінальному провадженні з моменту повідомлення про підозру; вручення пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх фактичним

повідомленням; забезпечення прав підозрюваного стороною обвинувачення та захисником під час досудового розслідування; можливість імперативно (примусового) забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків у кримінальному провадженні.

5) Проаналізовано норми чинного КПК України щодо процесуального порядку, підстав та процедури вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Зосереджено увагу на практиці національних судів та практиці ЄСПЛ щодо випадків порушення прав людини під час повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування.

б) Доведено, що після повідомлення особі про підозру слідчим, прокурором можуть бути отримані нові докази чи надана інша оцінка вже відомим доказам, у зв'язку з чим повідомлення про підозру може зазнати певних змін або містити нову підозру. У зв'язку з цим, здійснено розмежування понять «нова підозра» та «зміна підозри».

7) Досліджено особливості оскарження повідомлення про підозру, оскільки оскарження виступає інструментом захисту прав підозрюваного. Встановлено, що на практиці повідомлення про підозру оскаржується у таких значеннях: як діяльність слідчого, прокурора у кримінальному провадженні; як рішення слідчого, прокурора; як письмовий процесуальний акт у кримінальному провадженні.

8) Комплексно вивчено особливості здійснення повідомлення про підозру окремій категорії осіб, в порядку передбаченого главою 37 КПК України. Так, визначено чіткий перелік окремої категорії осіб; з'ясовано уповноважених осіб, наділених повноваженнями здійснювати повідомлення про підозру визначеній окремій категорії осіб; досліджено норми спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність цих осіб.

9) З'ясовано, що порядок та підстави повідомлення про підозру окремій категорії осіб є загальними, як і для більшості інших громадян, і передбачено нормами КПК України.

10) Проаналізовано судову практику відносно можливості оскарження повідомлення про підозру окремою категорією осіб. Серед цих осіб сільським головою, народним депутатом України та суддею була подана чимала кількість скарг щодо оскарження повідомлення про підозру.

11) Виокремлено підстави звернення підозрюваних та їх захисників до суду за захистом свої прав, на підставі аналізу судової практики, зокрема: неналежний суб'єкт складення та вручення повідомлення про підозру; порушення процесуального порядку вручення повідомлення про підозру; необґрунтованість підозри; на момент розгляду скарги досудове розслідування вже завершене та обвинувальний акт переданий до суду.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейчук А.В. Правова природа повідомлення про підозру: Кримінальний процес, криміналістика; Андрейчук А.В. судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність//Прикарпатський юридичний вісник Вип. 1 (3). – 2013. – С. 259–271.
2. Аскеров С.С. Порівняльно-правове дослідження проблем кримінального провадження щодо Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Уповноваженого з прав людини в Російській Федерації // Науковий вісник Херсонського державного університету: вип.5. – Т.4. – 2015. – С. 36-39.
3. Васильєв О. Л. Модель побудови попереднього розслідування по КПК 1922 роки як можливий орієнтир реформи сучасного попереднього слідства / О. Л. Васильєв // Російський слідчий. – 1999. – № 1. – С. 30 – 33.
4. Виборчий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX, ред. від 17.06.2020 р.// Україна. Кодекс України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20Text> (03.07.2020) Назва з екрана.
5. Про затвердження Кримінального кодексу Української РСР [Електронний ресурс]: Закон України від 28.12.1960 № 2000-05, втратив чинність – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://cutt.ly/phDIL6j> (03.05.2020) Назва з екрана.
6. Гатауллін С.Д. Поняття «обвинувачення» і етапи його формулювання / С.Д. Гатауллін // Сучасне право. – 2009. – № 6. – С. 104–108.
7. Гладишева О.В. Кримінально-процесуальні рішення: проблема визначення / О.В. Гладишева // Вісник ОДУ. – 2012. – № 3 (139). – С. 37–40.
8. Гладун О. Склад групи прокурорів у кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019. № 2 (22). С. 1–13.

9. Гринюк В. Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення / В. Гринюк // Право України. – 2013. – № 11. – С. 120–126.

10. Гринюк В.О. Повідомлення про підозру як форма здійснення первинного обвинувачення у кримінальному провадженні / В.О. Гринюк // Форум права. – 2017. – № 1. – С. 20–25.

11. Гуртієва Л.М. Наукові концепції підстав прийняття рішення про повідомлення про підозру/ Правова держава. – 28. 11. 2017. – С. 102–106.

12. «Про затвердження Указу Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» [Електронний ресурс]: Закон УРСР від 15 червня 1984 р. № 7131-Х, втратив чинність – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6834-10> (05.05.2020) Назва з екрана.

13. Звіт про роботу прокурора за 6 місяців 2020 року: наказ Генерального прокурора України від 18.11.2015 № 350 зі змінами від 18.10.2018 № 221. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://od.gp.gov.ua>. (05.05.2020) Назва з екрана.

14. Івасюк І. Г. Інститут «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. Митна справа № 4 (88). Ч.2, книга 2. – 2013. С. 74–79.

15. Іващенко О.В. Інформування учасників кримінального провадження: дис.канд. юрид. наук: 12.00.09 / Оксана Віталіївна Іващенко. – Одеса. – 2013. – 232 с.

16. Іващенко О.В. Правова природа повідомлення про підозру за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О.В. Іващенко // Наше право. – 2012. – № 4. – Ч. 2. – С. 89-94.

17. Історія держави і права України. Академічний курс: У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре». – 2003. – Т.2. – 578 с.

18. Історія законодавства СРСР і РРФСР з кримінального процесу 1955-1991 рр. : Збірник правових актів / Відп. ред. Р. Х. Якупов, сост. В. Н. Галузо. – М.: Спарк, 1997. – 800 с.

19. Кальницький В.В. Повідомлення про підозру у вчиненні злочину: правова сутність і порядок застосування / В.В. Кальницький // Вісник Омського університету. Серія «Право». – 2008. – № 1 (14). – С. 104–111.

20. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність [Електронний ресурс]: Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – електрон. текст. дані – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf.5 (03.05.2020) Назва з екрана.

21. Каркач П.М. Критерії ефективності підтримання державного обвинувачення в суді / П.М. Каркач, Я.О. Ковальова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2012. – Спеціальний випуск № 4. – С. 395–401.

22. Кістяківський О. Ф. Загальна частина кримінального судочинства: Лекції, читані в імператор. ун-ті Св. Володимира проф. А.Ф. Кістяківським (1874) / [Наук. ред. : Баулін О.В. та ін.] – К. – 2005. – 118 с.

23. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 04 листопада 1950р. ратифіковано законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р./ Рада Європи. Конвенція – електрон. текст. дані – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (12.05.2020) – Назва з екрана.

24. Коні А. Ф. Зібрання творів / Під загальною ред. Базанова В. Г. у 8 томах. Т. 1. – М.: Юрид. лит. – 1966. – 567 с.

25. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР/Україна. Верховна Рада/Україна. Верховна Рада – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (24.04.2020) – Назва з екрана.

26. Костів Н.Р. Повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права / Н.Р. Костів // Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу: Матеріали наукового семінару (м. Івано-Франківськ, 06 грудня 2012 року) / Ред. кол.: Острогляд О.В. (голов. ред.) та ін. – Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького. – 2012. – С. 125–128.

27. Кримінальний процес України / За ред. Ю. М. Groшевого, В. М. Хотенця. – Х. : Право. – 2000. – 496 с.

28. Кримінальний процес: Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів / За ред. К. Ф. Гуценко. 3-є видав., перераб. і доп. – М.: ЗЕРЦАЛО. – 1998. – 531 с.

29. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила]. – К.: Юстініан. – 2012. – 1224 с.

30. Кримінальний процесуальний Кодекс України [Електронний ресурс]: Закон від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, ред. від 11 вересня 2020 р. /Україна. Верховна Рада України. Кодекс України – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n492> (11.09.2020) – Назва з екрана.

31. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко]. – Х.: Одісей. – 2013. – 1104 с.

32. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – ст. 15. електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page> (02.06.2020) – Назва з екрана.

33. Лисюк Ю. В. Окремі аспекти набуття процесуального статусу підозрюваного у досудовому розслідуванні. Вісник Академії адвокатури України. Т. 11, число 2 (30). – 2014. – С. 56–62.

34. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право. Курс лекцій: Навч. посіб. – К.: Істина. – 2007. – 456 с.

35. Лукашкін Т. В. Доведення як етап правозастосовчого процесу // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції (27.11. 2013, м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. – Одеса: Юридична література. – 2013. – С. 30–36.

36. Мазур О. С. Інститут «підозри» у кримінальному процесі: історія виникнення та сучасний стан // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – № 2. – 2013. – С. 207–211.

37. Маляренко В. Кримінально-процесуальне законодавство України : питання становлення і розвитку // Право України. – 2003. – № 9. – С. 3–14.

38. Мартіросян А. Г. Правосуддя за КПК 2012 року: міф чи реальність / А. Г. Мартіросян // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 250–253.

39. Муляр Г. В., Ховпун О. С., Часова Т. О. Механізм оскарження повідомлення про підозру як засіб захисту прав підозрюваної особи: кримінальне право та кримінологія // Часопис Київського університету права. – Київ. – 2019. – С. 228–233.

40. Наливайко Є. Проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування / Є. Наливайко // Публічне право. – 2013. – № 1 (9). – С. 375–380.

41. Никоненко М. Я. Деякі питання презумпції невинуватості і права особи на захист в кримінальному процесі // Право України. – 1999. – № 4. – С. 39 – 40.

42. Никоненко М. Я. Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи, яка підозрюється у вчиненні злочину: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Михайло Якович Никоненко. – Київ. – 2007. – 259 с.

43. Овчаренко О.М. Деякі процедурні аспекти притягнення суддів до кримінальної відповідальності / О.М. Овчаренко // Вісник Вищої ради юстиції. –2012. – № 4 (12). – С. 7–21.

44. Особливості досудового розслідування щодо окремої категорії осіб: науково- методичні рекомендації / О. О. Юхно, С .Є. Абламський, Т. Г. Фоміна, Р. П. Чича, В. В. Романюк, О. В. Захарченко, Харків. ХНУВС. – 2017. – 60 с.

45. Переяславська угода 1654 року: історичні уроки для Українського народу. Аналітичні оцінки Національного інституту стратегічних досліджень. – Київ. – 2004. – 168 с.

46. Письменний Д. П. Суд як гарант дотримання прав і законних інтересів особи при звільненні від кримінальної відповідальності / Д. П. Письменний // Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина: матеріали Всеук. наук.-практ. конф. (Чернівці, 30 трав. 2009 р.). – Чернівці. – 2009. – С. 382–386.

47. Постанова Верховного Суду від 01.03.2018 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72642008> (17.06.2020) Назва з екрана.

48. Постанова Верховного Суду від 06.02.2019 № 810/5004. [Електронний ресурс]: Висновок Верховного Суду – електрон. текст. дані – Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/137057-vs_porushennya_prava_na_zahist_e_bezumovnoyu_pidstavoyu_dlya.html (17.06.2020) Назва з екрана.

49. Постанова Верховного суду від 11.12.2019 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333860> (18.06.2020) Назва з екрана.

50. Постанова Верховного суду від 19.04.2018. [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень – електрон. текст. дані – Режим

доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73627848> (19.06.2020) Назва з екрана.

51. Про адвокатуру та адвокатську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI, ред. від 03 липня 2020 р. / Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17Text> (03.07.2020) Назва з екрана.

52. Про внесення змін до Господарського процесуального Кодексу України, Цивільного процесуального Кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів (Розділи 1-3) [Електронний ресурс]: Закон України / Україна. Верховна Рада України – електрон. текст. дані –. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (07.07.2020) Назва з екрана.

53. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, ред. / Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18Text> (07.07.2020) Назва з екрана.

54. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139 – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16> (17.07.2020) Назва з екрана.

55. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора [Електронний ресурс]: Наказ Офісу Генерального прокурора від 05 березня 2020 р. № 125. – електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20Text> (17.07.2020) Назва з екрана.

56. Про кримінально-процесуальне законодавство союзних республік. 3б. статей / Под ред. проф. Д. С. Карева. – Москва. – 1962. – С. 5.

57. Про Національне антикорупційне бюро України [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII, ред. від 17 червня 2020 р./Україна. Верховна Рада України – електрон. текст. дані – Режим

доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18Text> (28.07.2020) Назва з екрана.

58. Про прокуратуру [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII, ред. від 03 липня 2020 р./Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18Text> (02.08.2020) Назва з екрана.

59. Про Рахункову палату [Електронний ресурс]: Закон України від 02 липня 2015 р. № 576-VIII, ред. від 03 липня 2020 р. / Україна. Верховна Рада України – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19Text> (08.08.2020) Назва з екрана.

60. Про статус депутатів місцевих рад [Електронний ресурс]: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV ред. від 16 липня 2020 р. /Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15Text> (24.08.2020) Назва з екрана.

61. Про статус народного депутата України [Електронний ресурс]: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII, ред. від 17.09.2020 р. / Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12Text> (17.09.2020) Назва з екрана.

62. Про судоустрій і статус суддів [Електронний ресурс]: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII, ред. від 04 червня. 2020 р./Україна. Верховна Рада України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19Text> (18.09.2020) Назва з екрана.

63. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР, ред. від 04.03.2020 р./ Україна. Верховна Рада України – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://cutt.ly/nhAjHWK> (19.09.2020) Назва з екрана.

64. Развитие російського права у другій половині ХІХ – початку ХХ століття. – Москва. – 1997. – 386 с.

65. Сіренко О.В., Ковбасюк В.А. Особливості кримінального провадження щодо Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

// Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – випуск 1 (3). – 2016. – С. 65–71.

66. Слюсарчук Х.Р. оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні: кримінально-процесуальне право та криміналістика // Право і суспільство. – № 4. – Львів. – 2019. – С. 314–322.

67. Справа «Гелетей проти України» [Електронний ресурс]: рішення Європейського суду з прав людини від 24 квітня 2018 р. № 974_c52 (Заява № 23040/07). – електрон. текст дані. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c52Text (21.09.2020) Назва з екрана.

68. Справа «Катан проти України» [Електронний ресурс]: рішення Європейського суду з прав людини від 10 жовтня 2019 р. № 974_e17 (Заява № 19397/10) – електрон. текст. дані – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e17Text (21.09.2020) Назва з екрана.

69. Справа «Мазур проти України» [Електронний ресурс]: рішення Європейського суду з прав людини від 31 жовтня 2019 р. № 974_e55 – електрон. текст. дані – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e55Text (21.09.2020) Назва з екрана.

70. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» [Електронний ресурс]: рішення Європейського суду з прав людини від 21 квітня 2011 р. № 974_683 – електрон. текст дані. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683Text (22.09.2020) Назва з екрана.

71. Справа «Хайредінов проти України» [Електронний ресурс]: рішення Європейського суду з прав людини від 14 жовтня 2010 р. № 974_665 – електрон. текст. дані – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_665Text (22.09.2020) Назва з екрана.

72. Статут Великого князівства Литовського 1529 года / За ред. академіка К. И. Яблонскіса, Мінськ. – 1960. – 253 с.

73. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / Татаров О.Ю. – Київ. – 2012. – 640 с.

74. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]: Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://www.chasopysnaru.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf> (22.09.2020) Назва з екрана.

75. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина. Підручник // В.М. Тертишник – «Алерта». Київ. – 2020. – 452 с.

76. Тетянин Д.В. Повідомлення про підозру як підставу визнання особи підозрюваним в кримінальному процесі // Д.В. Тетянин // Вісник Удмуртського університету. – 2009. – Вип. 1. – С. 186–188.

77. Новий КПК містить багато новацій, які змінили не лише правозастосовну практику, а й теоретичні основи [Електронний ресурс]: Юридичний журнал. № 11. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3918> (22.09.2020) Назва з екрана.

78. Ухвала Апеляційного суду Волинської області від 24 січня 2018 р. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71873332> (22.09.2020) Назва з екрана.

79. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 26 лютого 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

80. Ухвала Кіровського районного суду міста Кіровограда від 06 березня 2020 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88088136> (22.09.2020) Назва з екрана.

81. Ухвала Ковпаківського райсуду м. Суми від 12 березня 2019 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80462691> (22.09.2020) Назва з екрана.

82. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 20 липня 2020 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90567451> (22.09.2020) Назва з екрана.

83. Ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 10 лютого 2020 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87615889> (22.09.2020) Назва з екрана.

84. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 26 серпня 2020 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91234295> (22.09.2020) Назва з екрана.

85. Ухвала Полтавського апеляційного суду від 03 червня 2020 р. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89700500> (23.09.2020) Назва з екрана.

86. Ухвала Полтавського апеляційного суду від 27 лютого 2019 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80292802> (23.09.2020) Назва з екрана.

87. Ухвала Рівненського міського суду від 16 травня 2019 р. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81766793> (23.09.2020) Назва з екрана.

88. Ухвала Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 24 березня 2020 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88384233> (23.09.2020) Назва з екрана.

89. Фараон О. В. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України / О.В. Фараон // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 402.

90. Фараон О. В. Випадки повідомлення про підозру / 202. № 3. – О. В. Фараон // Право і суспільство. – 2015. – 198 с.

91. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення/ Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ. – 2016. – 248 с.

92. Фараон О. В. Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / О. В. Фараон // Науковий вісник

Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». – 207 № 1. – Випуск 1. – Т. 3. Херсон. – 2014. – С. 204 .

93. Повідомлення про злочин [Електронний ресурс]: Юридичний вісник України. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://cutt.ly/XhDfKfZ> (24.09.2020) Назва з екрана.

94. Фойницький І. Я. Курс кримінального судочинства: [в 2 т.] / Фойницький І. Я.; під загальною редакцією А. В. Смирнова. – СПб.: Альфа, 1996. – Т. 1. – 1996. – 607 с.

95. Хитра А. Я. Визначення поняття повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / А. Я. Хитра // Теорія та практика правоохоронної діяльності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 11 листопада 2016 року / упорядковано Ю. С. Назар. – Львів: ЛДУВС, 2016. – С. 348–351.

96. Часті питання про Закон «Про установу бізнес-омбудсмена в Україні» [Електронний ресурс]: Business Ombudsmen Council. – електрон. текст. дані – Режим доступу: <https://cutt.ly/ZhDflpS> (25.09.2020) Назва з екрана.

97. Черкова М. Ю. Зміна обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 // Луганський державний університет внутрішніх справ. – Луганськ. – 2006. – 205 с.

98. Черкова М. Ю. Процесуальні особливості набуття особою статусу підозрюваного в кримінальному провадженні // Науковий вісник 4: ЛДУВС. – 2012. – С. 457–468.

99. Шевченко Т. В. Нове кримінально-процесуальне законодавство потребує подальшого вдосконалення // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3. – С. 30–31.

100. Шкелебей В. А. Способи та порядок вручення письмового повідомлення про підозру / В. А. Шкелебей // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – № 4. – С. 110–114.

101. Повідомлення про підозру: новела кримінального процесуального законодавства України [Електронний ресурс]: Актуальні проблеми публічного та приватного права – електрон. текст. дані – Режим доступу: <http://repository.crimea.edu/jspui/handle/123456789/3856> (27.09.2020) Назва з екрана.

102. Юрчишин В. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України / В. Юрчишин // Вісник прокуратури. – 2012. – № 6. – С. 89–97.